

44. 5/11
A 65

Емма Андiєвська

ПОДОРОЖ

Новелі

МЮНХЕН

1955

Накладом автора

Подорож

84.4.12-44
H 32

Емма Андiвська

ПОДОРОЖ

Новелі

38/2

МЮНХЕН

1955

Накладом автора

НАРОДЖЕННЯ ІДОЛА

(Сонет)

Немов з потвор зірвали леп,
Ще праземних, — і кров, як лико.
(Він сам, він ні з чиеї ласки!)
Об темінь розпластавши лоб,

Дивився в цей світ: горна лип
Виходили з ґрунтів, як спека.
З природи вирізано спокій,
І звірам бракувало лап

Підвестися. І серед сну
На кониках побільшивсь німб.
Собаки омивали місяць,

Що тіні фавнам розпиляв.
Закон: його прийняти мусять,
Якщо не зважаться спалить.

КУПІВЛЯ ДЕМОНА

Беручись за ручку своїх дверей, Д. захотів купити демона. Він побіг, боячись, що зачиняться крамниці, деякі й дійсно вже були зачинені, але ще встиг.

Продавщиця саме спускала на вітрину жалюзі, коли Д., задихавшись і вибачаючись за пізню годину, попросив продати демона.

Продавщиця взяла драбину, приставила її до полиць, полізла, зняла демона з верхньої полиці, обтрусила з нього пил, запакувала в лискучий папір, перев'язала шнурком, клацнула клявішами каси і, погасивши світло, перетворилась на драбину.

Д. дуже вдоволений вийшов з демоном під пахвою. Нарешті він мав власного демона, йому цього вже давно хотілося, аж дивно було, чого раніше він не купив, але тоді, певно, ще не прийшов на це час.

На вулицях продавали вечірні газети й запалювали ліхтарі. Під ліхтарями стояли полиці і їли тістечка.

Д. міцніше притиснув рукою пакунок, щоб відчутти куплене. Оминуті собор, кілька кроків — і дома, і, уявляючи собі обличчя жінки, дітей, що його чекали, він посміхнувся.

— Ти купив собі молодого демона!
Д. глянув у напрямку голосу. У ніші собору стояв святий з відбитою рукою і кивав Д. підійти ближче.

Д. було дуже незручно.

— Так, я маю власного демона...

— Знаєш, — продовжував святий, ніби не помічаючи, що Д. незручно, — у мене ревматизм — моя ніша трохи протікає, і після того, як мені відірвало руку при одному з повітряних нападів, я почуваю біль саме в тому відірваному шматку руки. Це сталося дуже давно, але я ніяк не відвикну. Правда, дивно?

— Це я намовив його гукнути тебе, — позіхнув над нішею півень і повернувся до Д.

— Він набрид мені своїми історіями про ревматизм у відбитій руці — я дуже підозріваю, що в нього нема ніякого ревматизму, що він це вигадав від нудьги, та й про відбиту руку мені щось не все ясно — я знаю його історії напам'ять, навіть з кінця до початку. Ревматизм його єдина тема, яку він розповідає на всі лади. Взимку це ще нічого, але влітку! Не бійся, — заспокоїв півень Д., помітивши, що той зиркає на святого, — він не може образитися, він святий. Мій фах пускати миляні баньки. Я люблю всю ніч видувати їх, і тепер навесні для цього саме найкраща пора, але потрібне зосереджен-

ня, а він мені заважає. Як я люблю миляні баньки! Між іншим, так як я, ніхто не вмів їх видувати. Не подумай, що я зарозумілий. Щиро кажу — ні. Зрештою вистачає подивитися на півня, що стоїть на другому боці собору і славиться пусканням баньок, щоб збагнути мистецтво. Він супроти мене ніщо, профан. Бо дійсно лише я досконалий у цьому.

І він для наочности видув гірлянди крокодилоподібних, мушльоподібних, круглих, видовжених, помаранчових, жовтих, червоних, чорних і сріблястих баньок.

— Ти маєш власного демона, — згадав півень.
— До побачення.

І він повернувся хвостом до Д.

— Д., — мовив святий, струшуючи з одягу миляні баньки, — ти маєш демона, отже ти тепер...

Він раптом забув, що хотів сказати, махнув рукою й замовк.

На розі проїхав трамвай. Д. ще трохи постояв і пішов, йому перехотілося йти додому.

Уперше за все життя Д. почув себе інакшим. Спинившись перед вітриною, він обережно помацав пакунок з демоном. Демон був м'який і приємний. „Ні, — подумав Д., — я ще не хочу, щоб він говорив“, — і рішуче підійшов до будинку, де мешкав. На дверях йому кинулися в

вічі металеві квіточки, набиті посередині колом, на які він раніше не звертав уваги.

Д. подзвонив, двері відчинилися, і він став підніматися східцями вгору, коли двері порт'єрші розтулилися, і син її висунувся в щілину й меланхолійно зідхнув:

— О, ви маєте демона!

Д. зробив вигляд, що не почув, і прискорив кроки. Але тепер, як на команду, з усіх дверей висувалися сусіди, вигукуючи:

— Ви маєте демона!

— І що коштував демон?

— Він приручений чи ні?

Д. здавалося, що він роками підіймається по сходах. Ці хами, що це їх обходило! Хами не вгавали.

— Се-се-се! — прошипів Д., перекрививши обличчя й висунувши їм язика.

— Ага! — вирвалося з полегшенням у сусідів, і вони, заспокоєні й задоволені, позачиняли за собою двері.

На порозі Д. чекала жінка. Вона допомгла йому зняти пальто, і він аж пошкодував, що не взяв калош, так йому забажалося їх зняти.

У кімнаті діти гралися кішкою, що крутила хвостом і нявкала.

Д. поклав пакунок на стіл і сказав:

— Тепер ми маємо власного демона.

Діти від захоплення розірвали кішку надвос і обидва шматки жбурнули під ліжку.

„Тепер я маю демона“, думав Д. в ліжку, слухаючи, як сонно дихають діти й жінка, і не міг заснути. Зародки настрою, що з'явилися в нього по дорозі додому, розросталися в важку первісну радість. Радість ширила м'язи — Д. здавалося, що від неї аж тіло потріскує, як від електрики, — і починала крутитися голова.

Д. встав, накинув на себе халат, вийшов на балькон і, вдихнувши всім тілом повітря, сам того не усвідомлюючи, плеснув у долоні. Його ніби вставили в важке чорне хвилювання. Він стояв, як в трансі, і навіть не відчував, що кров бризкає з пучок, дивився, як перед ним починають світитися дахи світлом, яке він колись дуже давно десь бачив, хоч і не міг пригадати де. Біля його ніг бризки крові перетворювалися на струмки.

На столі лежав демон, акуратно запакований в лискучий папір і перев'язаний шнурком.

ВАЛІЗИ

— Хвилиночку, пане, пане! — просто на Д. бігла огрядна людина. — Пане, я дарую вам ці валізи!

І перш ніж Д. встиг зрозуміти, що сталося, товстун вже зник в одній з найближчих вулиць. До ніг Д., невинно посміхаючись, носії поставили з десяток величезних валіз.

Д. глянув на валізи, на носіїв, підняв плечима повітря й намірився йти. Можливо, при інших обставинах він інакше поставився б до такого подарунку, але Д. поспішав на побачення. Він вирішив, що пора освідчитися дівчині і що він сьогодні це зробить, валізи були йому ні до чого.

Носії підхопили валізи й побігли за Д. Він зупинився.

— Мені не потрібні валізи!

Носії переглянулися, похитали головами й при першому ж кроці свого нового господаря послідували за ним. Д. не мав ні часу, ні охоти сперечатися з ними, мовляв, відчепляться, коли не звертати на них уваги, і, не оглядаючись, прямував далі.

Була неділя, пригадав собі Д., побачивши, що в парк вийшло пів міста. На кожному дереві

висіло по сонцю, кричали дикі качки і все дрібне птаство. Нагулювали псів. Щасливі батьки, в супроводі знайомих, родичів і дакелів, пхали дитячі візки, а над озером сиділа публіка, в кого не було грошей заплатити за човен, щоб поплавати по озеру, і голосно захоплювалась природою. Д. аж самому захотілося сказати: „Дерево, яке чудо природи!“ або: „Світ прекрасний!“

На одній лавці, між двох бородатих бабусь, сиділа дівчина. Побачивши Д. з валізами, вона підхопилась, і квіточки на її сукні згасли.

— Ти від'їжджаш? Такий ти! — і побігла геть, плачучи.

— Почекай, я тобі все поясню! — вигукнув Д., біжачи за нею.

Носії, підплигуючи й прокладаючи собі дорогу валізами, погнали слідом. Одного так вдарило валізою, що голова йому перекрутилася карком наперед. Від жаху, бачачи раптом власну спину, чоловік ревів, не наважуючися рушити з місця. Мимохідь носії зачепили дитячий візок. Від поштовху немовля вилетіло і, зачипившись сорочкою за гілку, повисло над натовпом.

В загальній метушні Д. загубив дівчину з очей, але зупинятися після того, що накоїли носії, було запізно, і Д. біг, не дивлячись куди,

аби лише вперед, геть від криків, від людей, від валіз, які так безглуздо зруйнували його життя.

В першому завулку, де не стало чути криків, Д. зупинився й перевів дух. Біля нього легко й весело, ніби попередній біг був розвагою, не вартою уваги, зупинились носії і поставили валізи.

— Відкрийте валізи, я хочу принаймні знати, що в них!

— Пане, — сказав один з носіїв, — ці валізи неможливо відкрити.

— То розбийте їх!

— Їх не можна знищити.

— В такому разі забирайтеся до чорта!

— Пане, ми вам належимо.

Якби Д. мав хворе серце, воно розірвалося б від люті, але серце Д. працювало на кілька кінських сил; за хвилину воно розтасувало кров по належних місцях, і Д. почув лише голод.

— Чорт з вами, — сказав він, намацавши в кишені кілька дрібних монет, увесь свій капітал. — Нехай хтось з вас піде купить мені кілька булочок.

— Пане, ми не вміємо купувати.

— Якщо ви належите мені, то мусите, я голодний, швидко!

— Пане, ви можете нас убити, але ми не вміємо купувати, ми вміємо лише носити валізи.

Після цього Д. вже нічого не казав.

Завулок був такий вузький, аж дивно, як він ще існував у такому великому місті. Будови стояли мертві, хоч угорі з одного будинка до другого висіла мокра білизна. Крім крапель, що інколи падали на брук, ніщо не нагадувало про людське існування. Д. сів на один з кам'яних порогів і заснув, притулившись до чийось дверей, що за своїм виглядом ще ніколи не відчинялися.

Д. струсонуло, кинуло набік, вдарило по барабанних перетинках, і він прокинувся. Навколо, скільки сягало око, з старих, найновіших, малих і великих авт горлали шофери; деякі навіть познімали стерна і билися ними. Сам Д. сидів у авті, яким правив обтічної форми шофер. Позаду нього з ентузіазмом посміхалися носії.

— Що тут діється?

— Ці шофери нещасні, їм не пощастило посадити вас у свою машину.

— Я не маю грошей! — вигукнув Д. — Ви помиляєтесь, думаючи, що мої валізи чогось варті!

— Вам не подобається швидкість, — простогнав шофер і дав повний газ.

Авто завило і, оминаючи туші інших авт, на одному колесі повернуло за ріг.

— Зупиніть! — я хочу вилізти, зупиніть! — кричав Д. обнімаючи сидіння, щоб не вилетіти. Повз нього неслися нутроці міста.

Перед одним з найкращих готелів авто зупинилося, і власник готелю вибіг власноручно відчинити дверцята Д.

Д. блискавично вирішив: тепер або ніколи, вдарив головою власника в живіт, плигнув за авто й побіг. Але втекти не вдалося; його схопили і на руках понесли до готелю.

— Йолопи, нема в мене грошей, не хочу до готелю, — в такт руху хрипів Д.

Це зрозуміли, що він хоче самотности, і власник готелю, притримуючи ушкоджений живіт, давав розпорядження повикидати всіх мешканців, а цілий готель віддати до послуг Д.

Мешканці в піжамах, халатах і без доти стояли, вимахуючи зубними щітками і загрожуючи власникові готелю, поки не повростали в землю. Коли їх голови зрівнялися з травою, те місце заволочили і засадили квітами.

Життя Д. стало неможливим. Де б він не з'явився, всі були щасливі прийняти його, хоч він ніколи не платив; їм, здавалося, вистачало самого вигляду валіз. Якби Д. велів насипати гору золота перед ним, всі рвалися б виконати

його бажання. Все це його ні трохи не радувало, носії слідували за ним навіть в убіральною, і Д лише згадував часи, коли за ним ніхто не бігав.

Він дуже любив плавати, колись навіть брав участь у змаганнях, і на нього покладали великі надії, а тепер носії зробили осоружною навіть цю розвагу. Коли Д. з'являвся на будь-якому водоймищі, стадіоні, річці, озері або, сподіваючись, що там буде менше публіки, їхав до моря, носії супроводили його, коли занурювався він у воду — носії стрибали за ним слідом і пливли з валізами, не відстаючи ні на крок. Це викликало сенсації. За Д. ходили юрби репортерів, фотографували його, і в газетах сяяли заголовки: „Таємниця природи або пан з валізами“.

Д. почував себе дуже самотнім. У місті були в нього знайомі, яких він охоче відвідав би, йому хотілося до театру, до кіна, але з валізами Д. не наважувався.

Якось після дощу він згадав про свого шкільного приятеля, до якого давно не заходив (наскільки Д. пам'ятав, це був єдиний чоловік, що міг щось розумне порадити), і, розсуваючи хмари озону, обсипаний сонцем, як цукерка, він пішов до нього шукати поради.

Приятель дуже зрадів відвідинам, та, побачивши за спиною Д. носіїв з валізами, відразу зм'як, розгубився і став говорити з Д. на ви.

— Чи ти здурів, зрозумій хоч ти! — благав Д., розповідаючи про пригоду з валізами, але приятель слухав не уважно, обмежуючись „так“ або „ні“, і, як здавалося Д., страждав від його присутності.

Д. був сам на цілому світі. Все частіше траплялося, що він тижнями не виходив надвір; замикався в хаті й сидів перед своїми валізами. Він ненавидів носіїв, що, прихилившись до валіз, стоячи спали, поки він не рухався, самі валізи, що ніби ще побільшали — Д. навіть не здивувався б, якби валізи раптом розкрилися й поглинули його, — і одного дня він вирішив покінчити з життям. Д. любив життя з його злими й добрими сторонами, але хіба був життям стан, в якому він перебував. Сили Д. вичерпалися.

Зав'язуючи вперше за дуже довгий час краватку, він постановив кинутися під потяг, коли ж краватка була зав'язана, подумав, що краще під авто.

Була пізня весна. Виносили на сонце грітись корита з водою. Мили й стригли собак. Розімлілі тротуари плуталися під ногами і заважали ходити. Старі панни виводили на луки котів; за їх трубами підняті хвости були зав'язані вірьовки, на яких сушилася білизна. Повітря на поворотах, як газова вода, забивало дух, між бу-

динками воно висіло пругкими булками, пахну-чи ванілею, вудженим, цвинтарним насінням і лепехою.

Д. вдихнув вулицю і, щоб не передумати, майже біг на перехрестя, де, як він постановив, мало скінчитися його земне існування. Д. нічого не думав, не бажав, ледве усвідомлюючи, що ступає, лише прискорював свій біг і, повернувши за ріг, з усього розгону налетів на жебрака, і обоє повалилися на тротуар.

Жебрак підвівся, обтрушуючись від падіння, як від води, перекошений від люті, але, побачивши валізи, трохи заспокоївся і сердито тикнув капелюхом у груди Д.

Д. дивився на жебрака, як на привид, і не рухався.

— Милостиню! — сердитіше приступив жебрак і шарпнув Д. за рукав.

— Я дарую вам валізи! — закричав Д. в чоловічки жебракові і, перш ніж той устиг проконтнути здивування, зник у першій вулиці.

РАЙ

Коли Д. набридло спати без подушки, він пішов на розпродаж і досить дешево купив тугу пухову подушку в сірій наволоці. Продавець клявся, що дешевшої й кращої не знайти. Це надбання дуже радувало Д. Він багато років спав без подушки і тепер, несучи її, аж дивувався, чому не прийшло йому на думку купити її раніше.

Усе ще тішачись, ніби придбавши когось дуже близького, Д. закрив за собою двері, поклав подушку на ліжко, відійшов, любуючись, і, не можучи утриматись від задоволення, ліг випробувати, як на ній спиться.

Ліг і почув, що подушка гуде. Д. підскочив, посвердлив мізинцями в вухах, збив кулаками в подушці пух і, перевернувши її на другий бік, припав до неї вухом. Подушка гула. Бігти до продавця, вимагати назад гроші, сказати, що подушка гуде, — Д. знав, що це не мало б жодного успіху. Продавець певно зробить вигляд, що бачить його вперше, а запевняти решту, що подушка гуде — Д. сидів на ліжку і ламав руки, спати стільки часу без подушки, нарешті купити — і така поразка. Лишалось одне: викинути подушку, але це означало б, крім того,

що шкода було грошей, остаточно визнати себе так по-дурному одуреним, чого вже Д. ніяк не міг би знести, і після короткої внутрішньої боротьби, двох склянок води і броду, він вирішив призвичаїтися до подушки.

Ранком він прокидався хворий: від гудіння боліла голова, під очима з'явилися темні кола. Знайомі, помітивши в ньому зміну, радили звернутися до лікаря, бувати більше на свіжому повітрі, їсти салати і берегти себе. На роботі Д. дали навіть відпустку, щоб він поїхав на відпочинок. На відпочинок Д. не поїхав і думав, що зробили б знайомі, якби довідалися про його подушку.

Перший час, торкаючись подушки, Д. чув суцільне гудіння, але поступово, щоразу більше вслухаючись в подушку, він став помічати, як вона гуде кількома певними тонами. Дуже зосереджено вчуваючись, можна було зовсім чітко відрізнити тонкі тони, що мурашками розходилися по всьому гудінню.

Якось, дивлячись з вікна, як внизу проти сонця жінки вибивають килими, Д. захотілося приробити до подушки антену.

Переривши всі шухляди, скрині, Д. знайшов шматок дроту, встромив його в подушку і положив на неї своє вухо.

Спочатку чулося гудіння, як завжди, потім

воно зникло, і сердитий голос спитав з подушки:

— Що ти хочеш?

— Я не знаю, чого я хочу... — Д. мав відчуття, що, замість голови, у нього на плечах повітряний бальон. З подушки йшла свіжість, наче протяг.

— Він не знає, чого хоче, — передав сердитий голос далі в глибину. З глибини почувся сміх, і хтось дуже приємним голосом заговорив. Д. ніяк не міг збагнути змісту, хоч усі слова були знайомі.

— Хочеш бути пророком? — сердитий голос нагло так наблизився, що у Д. задзижчало в вухах.

— Не знаю...

— Подумай, це рай, хочеш бути Наполеоном, банкіром?

Д. висмикнув антену, положив її на підлогу — подушка була раєм, і він, Д., посідач раю! Схопивши подушку, він заплигав по кімнаті і затупотів. Подушка, яку можна жбурнути, сидіти на ній, спати — рай. Від радості Д. здавалося, що розрізати йому вени — камінь потече, замість крові. Потім кімната наповнилась червоними бізонами, і Д. більше нічого не пам'ятав.

Відкривши очі, Д. здивовано встановив, що сидить на лавці на набережній під каштанами,

увесь засипаний каштановим цвітом, і стискає подушку. Можливо, він сидів тут кілька тижнів або місяців. По той бік каналу сонце діловито розкладало свій м'якиш на будинках. Мусило бути десь біля полудня. Д. добре знав цю частину міста. Далі по набережній видно було школу, в ній він колись учився. Згадка про це його непокоїла — чого його занесло сюди? — він не любив цієї ділянки.

Д. попробував розчепити руки, що тримали подушку. Від довгої нерухомости вони задубіли й не рухалися. Нарешті руки з скрипом розтиснулися, і Д. струсив з себе тіні й цвіт каптана, але підводиться не хотілося. Він сидів і слухав, як на стіні набережної сантиментально дзвенить шматок ланцюга. Так само, як і колись, це його дратувало, але він продовжував слухати.

Із школи почали виходити учні. В сторону, де сидів Д., ніхто не йшов, там вулиця кінчалася глухим кутом, і Д. думав, що добре було б одружитися, мати дітей. Школярі розійшлися, і лише остання жовтенька дівчинка прямувала по набережній до Д.

— Я маю рай! — сказав Д., коли дівчинка порівнялася з ним, він раптом відчув потребу поділитися з кимсь своїми думками, — я посідач раю.

Дівчинка злякано зупинилася.

— Я посідач раю, — Д. підвівся й простягнув перед себе подушку.

— Ти не маєш цукерок?

— Я маю рай.

— Можна поторкати? А як стати на подушку ногами, то святі, що в середині, подушаться?

— Це ж рай, він не може подушитися.

— І там є дерева, річки, кози?..

— Так.

Дівчина йшла й думала.

— А коли ти щось захочеш, рай це зробить?

— Зробить.

— Навіть коли захочеш тону цукерок?

— Так.

— Дай мені подушку!

— Не можу, це рай!

Дівчинка раптом висмикнула подушку з рук Д. і кинула в канал.

— Мама заборонила мені ходити з чужими дядями, — висунула язик і побігла.

Подушка поволі, погойдуючись, попливла за течією.

Рай! І Д. кинувся вниз за раєм.

Занурюючись у воду, він згадав, що не вмів плавати, і хотів закричати, але, замість повітря, вдихнув сонця, що, загудівши, почали шалено в ньому кружляти, розростаючись все більше й

більше і не даючи дихати. Останнім зусиллям Д. ще простяг руки в напрямі, де мало бути небо, і, як йому здалося, вхопив подушку. В цю мить сонця в ньому розірвалися, як мильні баньки, і він ступив уперед.

ЧЕРЕВИКИ

У день народження Д. подарували черевики. Вони були гарні, блискучі, але Д. не міг в них ступити ні кроку. Черевики не були ні малі, ні великі, навпаки, Д. носив завжди такий розмір. Тепер же, тільки він пробував їх узутти, його напали такі корчі, що Д. падав, потім лежав хворий. Тому він твердо ухвалив позбутися їх, що, як виявилось, не було так легко.

Д. пішов у першу велику взуттєву крамницю, але там відмовили, кажучи, що черевики невідомої фірми, не в них куплені, і таких вони не приймають. Опинившись за дверима, Д. послав їх до чорта і, сердито насвистуючи, попрямував до другої, третьої і вже з наростаючим страхом до шевців, знайомих — і скрізь з однаковим успіхом. Бо хоч черевики всім подобалися й пасували на великі ноги й малі, на гарні й покалічені, їх навіть найвідважніші не могли носити.

Факт наявності черевиків, яких ні носити, ні продати, так дратував Д., що він затаївся продати їх за всяку ціну, хоч би це мало коштувати йому життя. Він почував, що мусить так зробити, якщо не хоче втратити поваги до себе. Скоро в місті не було жадної людини, до якої

Д. не звертався б. У вільні від праці дні він брав свої черевики й їхав на околиці.

Д. й сам не помітив, як процес продажу став змістом його життя. Якби йому раптом вдалося продати черевики, він став би глибоко нещасним.

Коло його подорожей з часом так поширилося, що Д. мусів кинути працю. Він кинув її з легким серцем — праця вже давно втратила для нього будь-яке значення, — продав рештки майна, купив рюкзак, поклав у нього свої черевики й помандрував у світ, лишаючи за собою країни, пори року й вести.

Однієї весни, яка нічим не відрізнялася від попередніх, Д. встановив, що обійшов усі країни і що пора жити на вокзалах.

На вокзалах йому сподобалося. Покупців було досить, і не треба було далеко ходити. За цей час у Д. виробилася особлива манера продавати. Його рухи мали таку переконливість, таку вивершеність, що перехожі мимоволі зупинялися перед ним, як крілики перед удавом. Постать Д., що стала суха й висока, майже одноразово можна було побачити в усіх кінцях вокзалу. Здавалося, він не знав утоми, лише його борода вже починала каламутніти.

Д. знали по всіх вокзалах. Знали й історію його черевиків. Але від часу зміст цієї історії

забувся; її моделювали різними способами, про неї ходили найрізноманітніші чутки. Деякі навіть запевняли, що Д. пророк, і почали рахувати нову еру від часу його приходу на вокзал.

Д. ночував по вагонах або в будках, де продавали всякі дрібниці. Коли йому раптом, навіть для нього самого з невідомих причин, переставало там подобатися, він залазив у свій рюкзак, що вже мав кілька дірок, і спав. Їв він мало, і того, що інколи давали незнайомі — знайомі вважали, що він взагалі не їсть, — йому цілковито вистачало.

Його присутність спричинилась до постання нового звичаю. Вважалося ознакою доброго тону хоч раз спробувати купити його, все такі ж неприступні, черевики. У місті був один чоловік, що дев'яносто дев'ять разів пробував їх купити, за що його стали приймати в усіх аристократичних домах і голова міста нагородив його ордемом.

Слава про Д. зростала, і одного дня гучномовець, що сповіщав від'їзд і прибуття потягів, став реклямувати черевики. Це оголошення можна було почути серед гуркоту й свисту потягів, вдень, вночі, коли вокзал порожнів і луна виповзала з багажних відділів. Ініціатором реклями був один з учнів Д., як називала себе певна кількість якихось дивних людей, що

гуртом тинялися перед вокзалом, а іноді навіть пробували заходити в середину. Але вистачало погляду Д., щоб вони безслідно зникали.

Д. не міг їх зносити, його дратувало, що хтось втручається в його особисті справи. Часами рекляма черевиків здавалась йому профанацією того, чому він присвятив своє життя. Щоправда, це траплялося не дуже часто, бо лише він посідав черевики, а те, що існувало поза ним, його засадничо не цікавило.

Час ішов. У місті дедалі збільшувалось число його послідовників. Вони трималися осторонь, але здалека невпинно слідкували за кожним його рухом, виразом обличчя, намагаючись усе це засвоїти, щоб, у свою чергу, інші могли їх наслідувати. Вони ходили з величезними таблицями, куди записували все, що, на їх думку, міг сказати Д.; вони черпали в першоджерел.

Д. старів. Його висока, худа постать ще нагайнала на всіх неспокій. Але одного дня, закликаючи покупців, Д. посередині слова відчув байдуність до прадажу черевиків. Це сталося для нього так несподівано, ніби його переїхав трамвай. Д. вслухався в себе, намагався збагнути, що з ним, і нічого не розумів. Він ще не кинув продавати, але його рухи, ще недавно такі неперевершені, втратили переконливість, і перехожі проходили повз нього, не помічаючи його.

За звичкою Д. ще кликав покупців, але, замість крику, з горла виривалися кущики кволого шепоту, і Д. стало ясно, що продаж черевиків, який був його життям, мав скінчитися назавжди. Він ходив по вокзалу, ніби вперше його побачивши, — всі його почуття кружляли навколо черевиків — потім дістав з рюкзака черевики, погладив їх рукавом і сів перед ними. Вони були блискучі й гарні, як і першого дня, коли їх йому подарували. З того часу, як Д. вирушив у світ, він їх не пробував взувати.

Д. посміхнувся до черевиків і засунув у них свої ноги. Черевики пасували! В них було так легко й затишно, ніби вони давно готувалися й чекали господаря. Д. аж кілька разів мусів їх мацати, щоб переконатися, чи вони дійсно на ногах.

Від задоволення Д. підплигнув і нагло відчув, що його тіло втрачає вагу. Він помацав себе долонями, подивився на черевики й зрозумів, що прийшов час йому вмирати. Д. підплигнув востаннє, зробивши в повітрі сальто, — його тіло було таке легке, що він зовсім не відчував його, — надів порожній рюкзак і вийшов з вокзалу, де прожив стільки років.

Мили міські вулиці. Струми води очервиною ляскали об тротуар. Сонце сходило на весь обрій. Пекарчуки розвозили на вельосипедах ко-

шики сонних булок. Д. перейшов вулицю, обминув будинки і, не поспішаючи, пішов у сонце. За ним з віддалі дивилися учні, не сміючи слідувати. Його чорна постать поволі зменшувалась і, ставши майже цяткою, увійшла в сонце.

Тоді сонце відштовхнулось від землі і пішло по небу.

ТЕРМОМЕТР

Одного дня Д. став помічати, що його термометр показує не кімнатну температуру, а провіщає всякі події. Спочатку Д. думав, що помилився. Але два тижні тому термометр ранком показав, що в полудень того самого дня пограбують міський банк, і так сталося. Тиждень тому — що повернеться чоловік сусідки, який пропадав десь вісім років. І день тому Д. не міг спати від радісного галасу, спричиненого появою того чоловіка.

Термометр показував не лише великі події, а й малі. Він міг зовсім точно показати, коли відлетять підшви на черевиках, о якій годині відчиняться крамниці, і навіть відгадувати й коментувати сни.

Д. не хотів вірити, але кожної хвилини мусів переконуватися, що термометр дійсно все точно вгадує. Ця обставина його навіть трохи пригнічувала, що поступово пройшло; Д. став звичаюватися до термометра і потім навіть користуватися його новими властивостями.

Остаточно відважившись, він прорік одній дамі, де вона знайде вкраденого песика. Службовцеві, що жив на першому поверсі, в якого від сидячої роботи вселилися біси, порадив ви-

пити гарячої рицини. На ранок службовець, забігши подякувати, сповістив, що було аж п'ять бісів, але просив тримати це в таємниці.

Термометр ніколи не помилявся, і Д. почав брати гроші за прорікання. Старе помешкання стало йому тісним, і він помітив, що на ньому поношений одяг. Д. купив новий, але жити лишився в старій квартирі, біля якої тепер день і ніч стояла черга, що починалася від вхідних дверей, а кінчалася перед його дверима на четвертому поверсі.

Так само несподівано одного дня термометр став переплутувати прорікання. Тобто він так само точно показував, що має статися, лише плував осіб, кому саме. Черга зменшилася, хоч на сходах все ще не можна було пройти: клієнти, що навіть жити розташувалися на сходах, билися між собою за переплутані прорікання. Під стелю летіли метеорами немовлята, відкушені вуха, коси, і здалека здавалося, що там працюють потужні вентилятори.

Незабаром черга зникла, і лише перед дверима Д. ще стояли два упертих бородачі. Але коли їх бороди зрослися разом, то й вони пішли геть.

Кілька днів після цього термометр розгулявся і, напоказувавши такого, що певно лише йому одному було зрозуміле, після довгих вагань

зупинився на пророкуваннях, що означали все навпаки.

Д. намагався не звертати на це уваги, бувши безсилим знищити термометр: скільки він його не ламав, викидав за вікно, дарував сусідам, термометр дозволяв усе з собою робити, а потім, немов нічого не сталося, висів на звичайному місці і не рухався. Д. бачив, як у цій боротьбі танули його сили. Вирішивши, поки ще є час, покласти цьому всьому якийсь кінець, Д. спакував свої речі в валізу, накинув на себе кашне, глянув востаннє на термометр, плюнув і пішов з дому.

Грошей у нього не було. За час, коли він заробляв пророкуваннями термометра, Д. зовсім відвик працювати і не знав, що йому тепер робити.

Він пішов у парк, перев'язав валізу кашне, підвісив на сучок, щоб ніхто не вкрав, і попрямував без цілі в центр міста, сподіваючись, що доля згадає про нього.

Д. був дуже здивований, встановивши при перших кроках, що його знають; на нього оглядалися, показували пальцями, перешіптувалися. Потім якийсь хлопчик жбурнув у нього каменем, і навколо Д. утворився натовп. Ніби всі того лише й чекали, вони почали несамовито кричати, вимагаючи гроші, заплачені за проро-

кування. Деякі не могли знести самого факту існування термометра і на найвищих нотах кричали про справедливість, про втрачені прибутки, про неповагу і профанацію надреального і ще чогось, чого не можна було зрозуміти. Один велетенський вигукував, що такі, як Д., йому добрі відомі, він знає, як з ними поводитися, і рвався крізь натовп до Д.

Д. втяг глибше голову в плечі й побіг. На нього посипалися палиці, каміння, яблука, з підворіть тюкали навздогін. За Д. бігли важкі базарні перекупки і били його довжелезними зеленими огірками. Потім хтось черкнув його ножем у бік. Ногавиці злиплися від крові, і ноги Д. зробилися від цього такі худі, що юрба мимоволі зупинилася і перестала ним цікавитися. Перекупки фартухами обтирали свої огірки.

Час від часу майже гублячи свідомість, Д. останнім зусиллям ще дібрався до свого помешкання. В його відсутності відчинили вікно, і кімната була повна сонця й лип. Д. хотів дійти до ліжка, але воно уплигло перед ним кудись убік, і він упав обличчям на підлогу. Кутком лівого чоловічка, що почав затягуватися плівкою, Д. ще побачив, як термометр показував кімнатну температуру.

Д. І СМЕРТЬ

Коли Д. повернувся з однієї тривалої подорожі, він здивувався, побачивши брата таким зміненим.

— Що з тобою? — спитав він.

— Я тебе дуже чекав, — сказав брат.

— У листі незручно було про це тобі писати, та зрештою й не допомогло б. Я мусів тебе бачити. Ти знаєш, що я все життя слабую на серце. До хвороби я призвичаївся, і досі вона мені не дошкуляла. Але в твоїй відсутності мене стала відвідувати смерть. Коли я сам, вона мовчки ходить по кімнаті, перекидає стільці, і я її дуже боюся. Благаю тебе, ти молодший від мене, а крім того — зовсім здоровий, переходи до мене жити. Тоді смерть перестане відвідувати мене. Вона приходить до мене, лише коли я сам. Я боюся її.

Д. любив брата, але йому не хотілося кидати своє стале помешкання на околиці міста і жити з братом.

— Добре, — засміявся він, — не бійся, я поговорю з смертю.

— Ти знаєш, що я не вигадую. Вір мені, вона не з'явиться в твоїй присутності.

— Тоді ти сам пошли її до мене. Так і скажи, що, мовляв, твій брат хоче порозмовляти з нею.

— Ах, — зідхнув брат Д., — якби я міг з нею розмовляти, я не боявся б її. Добре тобі говорити, коли ти молодий, здоровий і вона тебе не хоче. В її присутності я не можу ворухнутися від страху.

— Ти не мусиш з нею розмовляти, — сказав Д., — ти можеш під ковдрою гукнути їй, щоб вона йшла до мене.

— Це неможливо, — відповів брат.

— Тоді я залишу їй записку, ти її положиш на гідному місці, а якщо й це не допоможе, тоді радитимемось далі.

На цьому погодилися, і скоро смерть прийшла до Д.

Д. поливав розсаду, коли її рожева сукня промайнула за огорожею. Але Д. пізнав її. Вона мала червоні щоки й перекручену панчошу.

Д. поставив поливайку з водою між фльокси. Відчинив фіртку і впустив її в сад.

— Смерте, тобі не соромно мучити мого брата? — спитав Д., саджаючи її в крісло.

Хазяї, у яких Д. винаймав помешкання, поїхали до родичів, і Д. був сам. Він приніс по-

лумисок полуниць, склянки, сметану, цукор і ложки і став розповідати їй різні історії. Вона так заслухалась, що заїлася полуницями до яскравожовтого волосся. Д. кілька разів мусів зливати їй з поливайки, щоб вона вмилася, і виносити рушник. Смерть пішла від Д., коли за його віллою горіли ліхтарі, продираючися крізь листя в сади, а в повітрі висіли колоди комарів, запахи тютюну, м'яти й землі.

Після цього смерть перестала ходити до брата Д., а все частіше засиджувалася у самого Д. Вона помагала Д. підрізувати дерева, садити квіти і якось навіть зварила для Д. чай і вареники з чорницями. Вареники з чорницями розварилися, смерть мусіла сама сміятися, виливаючи смоляну рідину з шматками тіста, але чай вони пили разом. Потім смерть принесла карти, і Д. навчив її викладати пасьянс, що їй дуже сподобалося.

Смерть і сама дивувалася, чому вона спочатку вибрала хворого брата, замість Д. Вона так подобила Д., що коли прийшла осінь і достигли яблука, вона сказала йому, щоб він збирався з нею в дорогу: вона його бере, замість брата.

Д., що саме тримав миску яблук, поставив її на стіл і, посміхнувшись, сказав:

— Смерте, я поет, невже ти не знаєш, що нам вмирати разом?

І смерть засоромилась так, як ще ніколи, і, попросивши несміливо у Д. яблуко, сіла в крісло і стала слухати нове оповідання, яке Д. щойно впало на думку.

КІНЕЦЬ ДІЯТИ

Д. саме доголювався, як з батареї центрального опалення виліз дракон і став серед кімнати обтрушуватися.

— Будь ласка, не сміти, у мене будуть сьогодні гості.

Д. так поспішав, що не мав часу розсердитися.

— Добре, — сказав дракон, — ти собі порайся, я тобі не заважатиму, а тим часом розглядатиму твої знятки. Можна?

Він поліз до шухляди, обережно витяг теку з фотами і ліг на канапу.

Д. доголився, захопив сіточку і, по дорозі розправляючи настовбурчений комір, побіг по крамницях.

Вулиці парували. Візки з овочами фіксували перехожих. Продавці такими голосами вигукували товар, ніби люди йшли не повз них, а принаймні по небу. Черевики цокали по тротуарах, що ще не втратили від спеки резонансу.

Повернувшись додому, Д. застав дракона, як він доїдав останню знятку.

— Свиня! — закричав Д., б'ючи дракона булками по голові, — ти з'їв моє минуле!

— Ах, — сказав дракон, заплющуючи під

ударами очі, — тебе довго не було, а знятки мені так сподобалися, що я не міг втриматися, щоб їх не з'їсти. У мене ще змалечку пристрась до фот. У цій кімнаті ще задовго перед тобою жив фотограф, від якого мій батько навчився фотографувати, що його й згубило...

— Це не переконливо, — сказав Д.

— Чекай, я ще не скінчив. Тепер я старію, і моя тінь росте. Я ще до цього не звик, і тому мушу весь час дивитися, яка її форма, колір, і як я лише починаю до неї при звичаюватися, вона міняється. Якби я мав щось, на що я міг би дивитися, то тінь, побачивши, що я не звертаю на неї уваги, померла б, і я перестав би старіти. А так в батерії є лише шматок старого черевика, зрозуміло, що він не може мене цікавити. Якби я попросив твої фота, ти не дав би, а так я матиму ціль життя: буду дивитися на твої фота. У мене правий бік від довгого лежання в батерії став прозорим.

Д. трохи заспокоївся, нагрів молоко, налив драконові в горнятко, а сам став пити просто з каструльки.

— Твої гості також живуть на дієті? — спитав дракон.

— Так, я їх старанно вишукував, бо інші мені не по кишені, а я з моєю роботою конче мушу приймати гостей.

Несподівано Д. став помічати, що в кімнаті щось погано пахне. Спочатку ледве помітно, а потім більше й більше. Д. кінчив їсти, поставив посуд у шафу і глянув на годинник. Незабаром мусіли прийти гості. „Що за чорт“, подумав Д., „що може так смердіти?“ Він ще раз заглянув до шафи, чи не стоїть десь скисла страва. Ніде нічого не було, а сморід збільшувався.

Д. підійшов до вікна і, вдаючи, що ловить муху, непомітно відчинив його. Йому було дуже незручно перед драконом.

Дракон голосно втягнув повітря і, даючи зрозуміти, що всі старання Д. зайві, сказав:

— Який же тут сморід, будь ласка, ширше відкрий вікно.

Д. відчинив ширше, уникаючи дивитися на дракона.

Сморід наростав, і Д. губив голову. Він бігав з кутка в куток, вимахуючи рушником, щоб розігнати сморід, аж поки його біганину не перервав стук у двері, і хворі на шлунок гості вишикувалися на порозі. Хвилину вони стояли, як перед фільмовим апаратом, потім несамовито вигукнувши хором:

— Цей сморід — образа! ва... ва... ва...

— вони, яскравожовті від обурення, кинулися назавжди геть з цього дому, притримуючи схвильовані капелюхи.

Д. стояв і задумано дивився в розкриті двері. Все, що він так старанно готував, обдумував, пропало, його кар'єра була знищена.

Д. все ще стояв, тримаючи в руці рушник, що лягав на підлогу, коли до нього почали доходити якісь дивні звуки. Обернувшись, він побачив, що дракон, стогнучи, качався по канапі. У нього від реготу аж піна йшла з очей. Нічого не розуміючи, Д. ступив кілька кроків в напрямі до дракона, і йому стало ясно — сморід ішов від дракона. Не тямлячи себе від люті, Д. схопив дракона і викинув за вікно.

Дракон, все ще регочучи, впав у саму гущу трамваїв. Трамвай, що його посередині сплющило, вигнув кінцівки й положив їх на авта. Рух припинився. Поліцай, що керував рухом, не відривався від свистка; гули сирени і авта. Поліцай, бачачи, що його ніхто не слухає, сів і заплакав. Кондуктори, скориставшись з нагоди, повилазили на трамваї і лаялися через гучномовці. Повітря було так забите криками, що горобці не могли літати й падали на капелюхи городянам. Меткіші зразу ж відкручували їм шиї і дивилися, як найбільше їх уполювати.

— Смердючка! Худобина! — задоволено вигукнув Д., постояв ще мить перед вікном, тоді

закрив його і вперше за дуже довгий час відчув голод. Йому захотілося багато наперченого м'яса, палаючої паприки. І він знав — його дієта скінчилася назавжди.

ПОДОРОЖ

Геометрично рівна, безконечна дорога починала двоїтися й пропадати. Д. час від часу влучав радіо, спускав на шнукру ляльку маленького негра, щоб вона стукала його по голові і не давала заснути над стерном, примушував себе думати про місце прибуття, де він з доручення фірми мав закупити товар, але мозковий апарат не працював. Д. був зморений.

Раптом він стукнувся головою об стерно, відкрив очі й побачив, що їде по небу. Заснув! — подумав Д. Сумніву не було — він їхав по небу. У Д. ще змалечку від висоти паморочилася голова й нудило.

Тепер він їхав по небу. Повернути назад Д. не наважувався, боячись обвалитися. Йому лишилося одне: їхати вперед.

Жахливішої дороги не можна було й вигадати: вибоїни, ями з кістяками, зоряними туманами, калюжі з Чумацьким шляхом. Доводилось дуже пильнувати, щоб не наїхати на якусь зірку, що стояли на кожному кроці, і не розбитися. Видно, цією дорогою або взагалі ніхто ніколи не їздив, або якщо й їздив — це було дуже давно. Зірок щоразу більшало, далі почали з'являтися цілі купи звалених разом сонечь,

місяців і ще якихось невідомих світил. Нарешті вони загородили дорогу, і Д. мусів спинити авто.

Він виключив мотор, відкрив дверці і обережно поспробував ногою, чи можна стати.

— Ступайте сміливо! — вигукнуло біля Д. На найближчій зірці сидів товстий голуб.

— Яка зустріч! — казав голуб. — Ви сиділи за столом на четвертому поверсі біля вікна, де насипали мені зерна й хліба. Я потрапив сюди випадково; полетівши праворуч від голубника, я піднявся занадто високо й потрапив сюди. Вибачте, але я радий, що я тут хоч не один.

— Я теж випадково, — сказав Д. і щойно тепер помітив, що за зіркою, прикрившись газетами, лежали бородачі в рожевих шкарпетках.

— Це не ангели, — сказав голуб. — Я тут уже децю роздивився, але не дивіться довго на рожеве — поспуєте очі.

— Ви пробували до них говорити?

— Вони не відповідають. Я, звичайно, й не наполягав на тому, це зрештою мене не обходить. Препочивши трохи, я полечу шукати свій голубник. Але, між нами кажучи, тут є ангели. Подивіться туди, — голуб зовсім стихив голос.

Д. подивився. Там стояв літній чоловік з глибокими зморшками на виголеному обличчі, ку-

рив люльку й посміхався. Поруч нього стояв, жуяючи стеблину, молодий чоловік.

— Я думаю, що ангел з люлькою, — сказав голуб.

— Він скоріше подібний до демона, — сказав Д., не спускаючи очей з ангела.

Ангел загасив великим пальцем люльку і, підійшовши ближче, вибив її об авто Д. Авто, заторохтівши відчиненими дверцями, полетіло вниз.

— Дозвольте познайомитись, — сказав ангел, — я ангел.

— Моє авто! — встиг лише вигукнути Д.

Молодий чоловік вийняв з рота стеблину і чвіркнув кризь зуби.

— Дозвольте познайомитись, я Прометей, і будьмо, будь ласка, на ти.

— Моє авто! — заголосив Д.

Ангел вийняв капшук, набив знову люльку й запалив її.

— Д., — сказав він, — припини свій недоречний лемент. Ти, який порушив всю зоряну систему, завдавши нам стільки клопоту, можеш так переживати втрату авта.

— Я Д., — сказав Д., — певно ви сплутали мене з кимсь іншим, я службовець, мене послала фірма закупити товари...

— Д., — сказав Прометей, — ти пам'ятаєш

свої паперові змії, які ти пускав у дитинстві: один зелений з знаками оклику на хвості, другий червоний з чорними цяточками.

— Пам'ятаю...

Д. вже не було шкода авта.

— Досі все людство пускало в дитинстві паперові змії, і нічого не траплялося. Але твої порушили зоряну систему.

— Як можуть паперові змії порушити зоряну систему?

— Вони так порушили зоряну систему, — продовжував Прометей, — що небо розірвалося на шматки і несеться в безвість. Я вигадав був машину, що тросами на гаках тримала найближче небо. Але наймогутніші троси порвалися, як нитки, і праця була марною. Мало того — світів у всесвіті носить, як криги в океані, — але твої паперові змії на цьому відтинку всесвіту так розмножилися, що витиснули небесних мешканців. Ти сам бачив, яке тут безладдя. Треба все небо перебудувувати, і ти мусиш приборкати своїх паперових зміїв.

— Так це ви покликали мене сюди?

— Ні, — сказав ангел, — ми тебе не кликали, але коли ти вже тут, то чому тобі не зробити нам послугу.

— Добре, — сказав Д., — якщо ви цього не можете зробити самі, я вам допоможу.

— Ми можемо зробити все й без тебе, — відповів ангел, — але нам незручно займатися такими нісенітницями. Тож ходім з нами.

Вони минули зірки, де лежали бородачі в рожевих шкарпетках, накрившись газетами, і раптом всі три потрапили в джунглі. Там на ліянах висіли, сушачись, тигри і страшенно диміли. Під ногами стояли калюжі пір'я, що доходили Д. аж до колін, а птахи світили голим тілом.

— Це був шматок індійського неба, — сказав ангел, коли всі вийшли з джунглів, і вилаявся. Але Д. тут сподобалося.

Вони пройшли сад, яри, піднялися на гору, зійшли вниз і опинилися у величезній майстерні під відкритим небом. Ліворуч стояло кілька шаф-велетнів; прихилені до них, як тарілки, стояли величезні озера. Д. дуже здивувало, що з них не виливається вода. Посередині майстерні стояло величезне ковадло, горіли горна, і ковалі молотами кували нове озеро. Час від часу вони занурювали в озеро руки, витягали риби, що бризкали на ангела, Прометей і Д., пускали їх назад і знову кували.

— Що вони роблять? — спитав Д.

— Вони пробують, чи досить виковане озеро, — сказав Прометей. — Це для нової землі.

— Щоб кувати воду, — подумав Д., і йому зробилось трохи холодно.

У майстерні і навколо було кілька колодязів, з яких страшенно дуло. Ковалям, що бризкали потом від спеки, протяг з колодязів заміняв вентилятори, але Д. було трохи холодно від них.

— Це колодязі вічності, — сказав ангел, — вони трубами йдуть крізь увесь усесвіт. Що вони мають означати — невідомо, можливо, це дудки, на яких колись хтось великий грав. Вони такі великі, що займають весь усесвіт, і вирвати їх неможливо. Тепер по них ходить вітер. Не виключено, що одного дня той величезний, що грав на них, знову заграє.

— Хочеш побачити нову землю, що тут робиться? — спитав Прометей.

Серед майстерні механічні сходи, як струм води, піднесли їх угору, і Д. побачив пласку рівнину, що не мала обрїю. Рівнина була ще мокра, вулкани виливали на ній рожеве каміння і глину, рівнина булькала, гранітні гори були ще м'які, не було нічого живого на землі, і помаранчеве сонце стояло на гранітній вогкій площині й не рухалося. Через усю землю проходив лише один каньйон, і в ньому текла єдина ріка, важка, глиняна. На вогкій долині були відпечатані велетенні сліди, можливо, каміння.

І час від часу в долині ішов світлий камінний дощ.

Коли вони вийшли з майстерні, Д. подумав, чи не снилося йому, що він був службовцем і їхав закупити для фірми товари.

Вони йшли вгору мовчки, і Д. було незручно спитати про паперові змії, яких він мав приборкати. Йому здавалося, що це був лише привід і що його супутники розуміли під цими словами щось зовсім інше, чого він ще не міг збагнути.

Вони все ще сходили на гори, що дуже нагадували величезних слимаків. Може це й були слимаки для якоїсь плянети, яку ще десь виготовляли, але Д. було незручно питати.

— Я не бачу людей, — нарешті сказав він.

— Небо велике, — відповів Прометей, — а крім того, тут речі в речах, — і, побачивши спантеличене обличчя Д., засміявся.

Тоді Д. побачив на сусідній горі велетня, що в балії місив, як тісто, людей.

— Це ті, що хочуть, щоб їх перемішали на інших, — сказав ангел, кивнувши на балію з людьми, і Д. перестав їх бачити.

Далі вгору темнішало, і Д. здавалося, що він іде вже мільярди років з своїми супутниками, хоч у ангела ще не загасла люлька, коли Прометей сказав, що прийшли.

Д. відчув, що стоїть на скелі. Ангел і Прометей лягли на край скелі, довго дивилися вниз, потім підвелися і веліли Д. обережно лягти і глянути вниз.

— Пощо? — спитав Д.

— Певно, ти сам цього хотів, — відповів ангел.

— Я нічого не знаю про це, — сказав Д. і ліг, чуючи, що ангел і Прометей лягли поруч нього і положили йому руки на плечі, щоб він не зірвався.

Д. побачив унизу всесвіт. Він нагадував йому безмісячне зоряне небо, лише в ньому не було дна. Далеко внизу блищали ніби труби. Колодязі вічності або сопілка, на якій ще може хтось заграти, — пригадав Д. і став відчувати, що його тіло робиться повітрям. Може я роблюся святим, подумав Д., зараз усе зрозумію і вічно тут лежатиму, дивлячись на всесвіт.

— Я не хочу дивитися, — раптом прошепотів він, згадавши про землю, і відчув, що його тіло знову робиться важким.

— Дивись, — сказав ангел, і Д. боляче почув кулаки на своїй спині.

— Так ви битися! — вигукнув Д. і, підхопившись на ноги, став швидко спускатися вниз.

— Д., — сказав Прометей, — вернися, чому ти тікаєш від самого себе?

— Ви мені набридли, — сказав Д., відчувачи себе могутнішим, ніж всесвіт, і заспівав пісеньку.

— Д., — сказав ангел, але Д. його перебив:

— Геть з дороги!

— Ну, й чорт з тобою! — сердито вигукнув ангел і тупнув ногою.

Небо під Д. обвалилося, і він полетів униз.

— Що ти наробив! — закричав Прометей, — він розіб'ється.

— Ні, — сказав ангел і потягнув з люльки, — він умре від розриву серця раніше, ніж долетить до землі.

ЗІРКА

Уранці робітники, прийшовши розчищати в сквері доріжки, побачили зірку, що займала половину моріжка. Ніхто не чув і не бачив, як вона впала. Деякі навіть висловили думку, що вона не впала, а виросла за ніч на моріжку, як капуста. Але тому, що зірка була велика, щоб підняти її й подивитися, чи в неї дійсно є коріння, це питання залишили відкритим. Вистачало, що зірка була і що все місто могло її обстукувати, обмацувати. До зірки приїхали навіть туристи, вважаючи своїм обов'язком подивитися на неї. Бож не кожного дня валяються на дорозі або падають з неба зірки. Зірка дзвеніла, сяяла і не рухалась. Скоро її всю обдивилися, обстукали, обмацали і вже хотіли заспокоїтися, як виявилось, що зірка сяє і перетворює ніч на день. Це викликало обурення. Особливо образливим було, що її світло сягало лише кількох кварталів, а решта жила нормальним життям. Хворі на безсоння мешканці з тих частин міста, де існувала ніч, злорадно приходили тепер до зірки прогулюватися. За ними прийшли продавці морозива, напоїв, тістечок, і їх крики і скрип будок на коліщатах не давали мешканцям спати: серед продавців панува-

ла велика конкуренція, і вони навипередки ганялися за покупцями.

Нещасні мешканці звернулися до уряду. Але уряд був на тій стороні міста, де існувала ніч; він дав наказ пофарбувати все в чорне, так і зробили. Будинки, пофарбовані в чорне, мали такий зловісний вигляд, що деякі кинули все і, як стояли, пішли у світ проповідувати марність життя. У цьому кварталі навіть тварин, що траплялися на вулиці, фарбували в чорне. На кожному розі стояли гицелі з відрами й квачами і фарбували все, що трапляло під руки. Але й це не допомогло. Ночі не було.

Нарешті один учений після багатьох ночей роздумування прийшов до висновку, що треба закрити зірку, і написав про це науковий твір на 5 000 сторінок. Коли твір вийшов друком, з усього кварталу зібрали ковдри і пальта і постановили на кожну ніч вибирати вартового, що мав пильнувати, щоб злодії або вітер не рознесли ковдр.

Життя почало входити в нормальну колію. З будівель змили фарбу, і на знак того, що зірку перемогли, на ній сушили штани, діти й дорослі з'їжджали з неї, а господині прасували на ній білизну. Зірка лежала блискуча, гладенька й тепла.

Коли черга бути вартовим дійшла до Д., він

загорнув кілька вуджених ковбасок у шматок часопису з матримоніальними оголошеннями, пхнув у кишеню штанів булку й зійшов униз.

Мешканці саме докінчували укривати зірку, побажали йому доброї ночі й пішли. Д. розгорнув піджак і сів, притулившись до зірки спиною.

На балконі клацнули двері, через дорогу погас вершок тополі, і навколо Д. зробилося тихо. Місяця не було. Д. ще раз глянув на небо, йому вперше не було чого робити. Занадто багато зірок, вирішив він. Тиша тривала, і Д. почав хвилюватися. Він уперше відчував таку тишу. Вперше все спало, крім нього. Лише я один існую, подумав Д., тремтячи з переляку від своїх нових думок. Зі мною щось діється, думав він собі. Але те незграбно велике, що народилося в ньому, витиснуло страх, і Д. наче вперше потрапив у своє тіло.

З-за рогу вийшли злодії з молодими тремливими гітарами під полою й підійшли до Д., щоб украсти зірку.

— Зі мною щось діється, — сказав їм Д.

Злодії з переляку заграли на гітарах і неприємні попадали в кінці алеї.

Зі мною щось діється, повторював собі Д., не маючи слухачів. Це певно зірка так подіяла, подумав він, чуючи, як її тепло переливається

йому в спину і він хмеліє. Зірка впала для мене, вирішив Д. і від задоволення на одній нозі обскакав увесь сквер. Його вперше радувала власність, якої він досі не мав чи, можливо, не хотів мати. Одяг на ньому, меблі в кімнаті, де він жив, навіть їжа були або частково даровані, або Д. й сам не знав, звідкіля взялися. Д. мав сталу працю, добре заробляв і міг би добре жити, але все це було йому ні до чого: він не любив забирати зароблені гроші. Вони або пропадали, або він віддавав їх першому-ліпшому, хто їх бажав. Щомісяця з року на рік, коли приходила виплата, колеги, яким було шкода Д., намагались переконати в користі грошей, що ці гроші його власність. Д. терпляче вислухував, посміхався, йому здавалося, що при цьому конче треба посміхатися, кивав головою, що погоджується, проте сам був переконаний, що вони брешуть. Одного разу колеги, думаючи, що, може, Д. треба наочно показати вартість грошей, купили на його заробіток грамфон, шафу з двома зловісними дзеркалами, пілосмок — речі, що, на їх думку, могли розбудити в Д. почуття власності, привели його й показали, що це його. Д. страшенно перелякався речей, запротестував, що не може бути й мови, щоб це було його власністю, і речі мусіли розпродати з молотка. Д. знав, що працювати мусів — це

він колись почув, і воно запам'яталось йому, — але забирати гроші — тут вже була його власна воля. Д. був певен цього, і ніякі запевнення не переконали б його в протилежному.

По запаху дерев мало незабаром світати. Д. кілька разів обійшов зірку, потім зліз на неї, як на перину, і заснув. Горобці захвилювались. Зійшло сонце. Мешканці, прийшовши по ковдри, побачили сплячого й хотіли зігнати, але раптом передумали й оголосили його імператором.

В державному устрої нічого не змінилось. До зірки приставили пожежну команду, якій веліли бути імператорською ляйбгвардією, і кожного дня гучномовці передавали привітання Д. й постанови уряду, які він міг змінити. Але Д. і так все подобалося. Він нічого не міняв і не злавив з зірки.

Що Д. був імператором, почували всі, хоч і не могли собі пояснити, чому. Зрештою, над цим ніхто й не замислювався. Власне комусь таки закортіло замислитися, і він написав листа міністрові внутрішніх справ. Листоноша приніс листа, коли міністри, розморені нарадами, пили лимонаду й щелепами ловили мух. Прочитавши лист, вони Perezирнулись, і раптом їм прийшла надзвичайна думка: влашто-

вувати перед зіркою на честь імператора бенкету на державний кошт.

Тепер, як лише їм набридали державні справи, міністри випозичали з музею королівський стіл (щоб не подумали, що уряд ошукує населення), і по місту розклеювали плякати, що запрошували нащадків знаменитих родів на бенкет. З усієї країни йшла голота, в подертих черевиках, ядерно лаючись і несучи в кишнях, в яких воші попрогризали діри, грамоти своїх древніх родів. Для тих же, що не мали грамот, у місті працювало кілька друкарень і майстерень, що виготовляли ці важливі документи, герби й клейноди. На площі перед ратушею голоту скребли цинковими щітками, поливаючи з помп, і, одягнувши нарешті у фрак, садвили до вантажників і відвозили на бенкет до зірки серед здивованої природи.

За столом учасники бенкету смілишали, звикнувши трохи до гробових фраків. Деяким учасникам фракі були настільки великі, що комір лежав, як дикунське намисто, аж на грудях, відкриваючи могутню рослинність власника, або такі малі, що тіло, як зашнурована ковбаса, виливалося в усіх напрямках. Але найбільше бенкет подобався довколишнім мешканцям, бо навіть усі каліки міста, на візках, спираючись на милиці й ковінки, сходилися з віддалі

дивитися на бенкет, і від їхнього реготу ще довго було червоне небо.

Д. не подобався галас, але він соромився казати про це і лежав, уткнувшись у свою зірку, поки бенкети, надокучивши й самим міністрам, припинилися, і біля зірки знову запанувала непорочна тиша.

Тому що ніхто не бачив, щоб Д. злавив з зірки, населення вирішило, що він нею й живиться. Це так зворушило всіх, що коли хтось жартома запропонував збудувати для Д. палац, що вістку зустріли з захопленням і слізьми радості. Вулицями літали хлопчаки, співаючи свіжоскладену пісню заслуженого поета країни, що починалася:

Треба, треба, дуже треба
Імператору палац...

Для палацу обрали місце проти ратуші, вже заложили фундамент, як раптом будівничі поринули в меланхолію. Вони ходили, сумніваючись в собі, а фундамент заростав стокротками, паростками беріз і лободою. До будівничих послали лікарів, але й вони не могли нічого вдіяти: хвороба була така рідка, що проти неї не знайшлося засобів. Тоді уряд вирішив послати послів у заморську країну по славнозвісні тамтешні хроніки, про які ходили чутки, ніби з них можна довідатися про все, починаю-

чи від рецепту проти болю голови до аграрних реформ на ближчих планетах.

На нещастя, заморська країна саме переживала державний переворот і рішуче відмовилась дати хроніки. Тоді всі погодились на думці, що імператорові личить жити на зірці.

Д. навіть не підозрівав, що ним так турбуються. Він дивився на каски своєї ляйбгвардії, що від нудоти грала в футбол, спостерігав лет бабок і сонечок або як на ближніх бальконах плетуть шкарпетки, поки йому не захотілось піти в безвість. Коли це бажання витиснуло всі інші, Д. зліз з зірки і потягнувся. Ляйбгвардія перестала грати в футбол, у траві загули і запалахкотіли коники. Діти, що бавилися на запиленому бруку в перегони жуків, підганяючи їх соломинками, кинули жуків, що лежали на спині і снували лапками, і зацікавлено підвели голови. Д. повів плечима, чуючи, що наливається силою. Потім покликав дітей, бажаючи розділити між ними зірку, яку йому шкода було так кидати. Але зірка була дика й пручалася. Тоді Д. зрозумів, що вона хоче з ним. Зваливши зірку собі на плечі, він помахав рукою дівчорі, що проводила його вигуками, і пішов угору вулицею, що кінчалася вічністю.

СУСІДСЬКА ДИТИНА

Д. здушив палець, щоб не капала з рани кров на оголошення, які він сам малював і розклеював по деревах, під'їздах, парканах, шукаючи роботи, і, лютуючи на незагостреним олівець, свою незграбність, лезо, пішов до господині попросити йоду. Коли він, з чорним пальцем, від якого, як цукор з великодніх пасок, на долоню спливали дві йодові ніжки, повернувся назад, в його кімнаті сидів рожевий добродій.

— У мене є для вас робота, — сказав добродій і зігнув знаком питання черевик. — Праця не важка. Доглядати вночі дитину. Якщо ви погоджуєтесь. Сьогодні увечорі можете почати. Мое помешкання поверхом нижче, ліві двері — ми сусіди. Сусіди, — проспівав він, — до побачення. І прошу бути пунктуальним.

Д. поволі позбирав зі столу оголошення, заглянув у попільницю — недопалків не було, і хотілося курити. Почистив на ліктях піджак і, продивившись з годину, як на сусідньому даху сидів вітер і стріляв з рогатки перехожих гумовими тінями голубів, вийшов на сходи.

Праворуч жив лікар. Д. ходив до нього рідко й неохоче і ще мав маленький борг. Навпроти він побачив могутні, брунато вифарбовані две-

рі. Посередині, де завжди висіли таблиці з прізвищами, було вишкрябано сонце.

— Моїй дочці сім з половиною років, — сказав добродій, що приходив наймати Д.

Д. думав, що має доглядати немовля, і був трохи здивований.

— Вона в мене сирота, — добродій погладив дівчинку по жовтеньких кісках, — пильнуйте її. На добраніч.

Д. вперше доводилося бути нянькою. Він не дуже любив дітей, але після довгого безробіття — Д. щойно тепер відчув, який він виснажений — він радий був усякій праці.

Дівчинка сиділа на стільці і мовчки розглядала Д.

— Ти не спиш нічю? — спитав він якось занадто впевнено і подумав, що не знайде з дівчиною спільної мови.

— Я від народження не сплю.

Кілька хвилин мовчали, дівчинка гризла кіску.

— Шкода кіски, навіщо псуєш? — непевним голосом почав Д. — Як тебе звати?

Дівчинка скосила очі і засміялася, переконавшись певно, що може робити з Д. що хоче.

— Розчеси мені коси.

— У мене нема гребінця... — збрехав чомусь Д.

— Я й не хочу, щоб ти чесав гребінцем, чеши пальцями. Обома руками!

Д. вийняв з кишені поранену руку, розпустив кіски, підняв угору палець, щоб не попало в рану волосся.

Дівчинці дуже сподобалося. Вона крутилася, сіпала головою, і після кількох рухів волосся врізалось в рану. У Д. від болю на всьому тілі шкіра згорнулася пелюстками. Він попробував витягти волосся з пальця, але зараз же залишив, щоб не закричати. Дівчинка, почувши, що Д. стихився, так сіпнула волосся в пальці, що Д. знепритомнів.

Відкривши очі, він побачив, що лежить у великій порожній кімнаті, в куті якої стояв вішак; на вішаку на розпирках акуратно висіли ангели. Ангели дивилися на Д., він на них.

— Де дівчинка? — спитав Д., якому незручно було дивитися на ангелів.

Один з ангелів відкашлявся і розкрив рот. В цю хвилину увійшла дівчинка і вдарила його кулаком по голові.

— Балакучий який, дивись! Мені нудно, — сказала вона Д., — розважай мене, тобі ж за це платять гроші, а ти не знайшов нічого кращого, як зімліти. Розважай, бо з'їм, — насупилась вона, але не витримала і засміялася, показуючи ряд рівних молочних зубів.

Де лише виховували цю дитину, таке розбещене. Одиначка, заздрісно подумав Д., згадавши, що їх було четверо, їх швидко приводили до розуму.

— Це мої сукні, — показала дівчинка на ангелів. — Хочеш поміряти? Конче мусиш!

Ця думка її раптом захопила. Вона зняла ангела з вішака і кинула Д. Ангел упав очима на підлогу, і вони стукнули, ніби були з важкої емалі. Д. здавалося, що на молочно-синіх очах ангела намальовані бики.

— Одягай!

— Алеж він живий!

— Я тобі кажу, одягай!

Д. обережно всунув руку в ангела. Рука увійшла, ніби в тісто, і Д. почув, як забулькала кров і запульсувало м'ясо ангела. Тоді, наче в комбінезон, він вліз в ангелове тіло і ледве не задихнувся. Його плющили важкі струми ангелової крові, груди вгиналися під слизькими ударами легень ангела. Д. відчував, що його ноги, вдягнені в ноги ангела, розростаються, заповнюючись мурашками, і кам'яніють, бо краплини його власної крові перетворюються в камінці і падають на дно ніг. Він надимався крикнути, йому здавалося, що від крику ангел спаде, і не міг.

Дівчинка душилася сміхом, бачачи, як об-

личчя Д. від болю постаріло, потріскалося, зробилося чорним і лише час від часу осипалося сліпучим потом і гасло. Решта ангелів похмуро висіли. Нарешті вона перестала сміятися.

— Має бути ранок, бо я хочу спати, і мені йти до школи.

Схопивши двома пальчиками Д., вона смикнула й звільнила його з ангела.

Д. ще кілька хвилин стояв, відчуваючи на собі тягар ангелової крові, що поволі вивіювався з тіла, і, ніби з іншої свідомості, дивився, як дівчинка підняла ангела, струсила й повісила назад на розпирку. Ангел висів і важко дихав.

— Тату, заплати панові!

За стіною почувлися несиметричні звуки, і відомий Д. добродій з'явився в нічному заспаному халаті, в одному жіночому, в другому чоловічому черевикові. Він пальцем виколупував із зморщок шматки сну і вдоволено кидав їх на підлогу. Здавалося, він уперше за дуже довгий час виспався.

— З дітьми багато клопоту, — говорив добродій, ведучи під руку Д. коридором до виходу, — вона в мене одна, і ви розумієте батьківські почуття. Тож до завтра.

Д. мовчав. Добродій глянув уважніше на нього, сунув йому в руки пакуночок асигнацій, виштовхнув його, від несподіванки зовсім неповоротливого, за двері, замкнув їх і поніс за собою кроки.

На такий пакунок асигнацій можна було жити цілий місяць. Д. вперше тримав у руках таку кількість грошей. Хай його тут чекають завтра, він мав досить і одного разу. Він провів пальцем упоперек жмутку асигнацій, потім ще раз і, щоразу швидше, знову й знову.

Перші асигнації були відбиті на одному боці, на другому — на білому папері з розчерками на приголосних красувалося старанно виведене:

„Їжте більше овочів — і ви будете здорові”. Далі йшли просто білі картки:

„Люди смертні”.

„Коли дощить...”

Д. жбурнув жмуток у колодязь сходів і обернувся назад. Там, де щойно були двері, лишилася тільки маленька пляма. Від погляду Д. у неї вирости ніжки, і вона пішла по стіні.

Д. з кулаками кинувся на стіну.

— Хочете назад?

Перед Д., з ранцем за плечима, тримаючись рукою за поруччя, стояла дівчинка з жовтими кісками.

— Я до ваших послуг, — сказала вона, як діти, що виховуються в оточенні дорослих. — Я смерть.

І вдарила його червоною канною, розсікши надвоє.

ПОГОДА

Вранці, беручи свій портфель з вікна, Д. встановив, що він важчий, ніж завжди. Крім вчорашнього бутерброда й часопису, там не могло нічого бути, але Д. поспішав і, щойно йдучи до трамвайної зупинки, розкрив портфель.

Всередині лежала червонощока погода і ворушила вусиками. Тепер Д. побачив, що надворі сіро, між листям, де в добру погоду висіли подушечки світла, порожньо.

Його розбирала досада. Ніколи він не клав портфель на вікно, вчора вперше, і то певно тому, що був трохи напідпитку: один з колеґ мав день народження, і незручно було відмовитися. Чому саме погода влізла в його портфель? Д. вже сердився. Він перевернув портфель, покалатав ним, щоб витрусити погоду, але вона навіть не ворухнулася, їй, певно, там дуже сподобалося.

Підійшов трамвай. Д. поспішно закрив портфель і скочив на платформу. На платформі не було нікого, далі в вагоні за скляними дверима сиділо три сукні і два пани, над якими висів кондуктор.

Д. сунув руку в кишеню за трамваєвою карт-

кою і застиг, почувши, як у нього під шкірою пройшов вітер. Погода, подразнена попереднім втручанням Д., занепокоїлась; у портфелі заgrimів такий грім, що Д. мало не відірвало рук.

Д. здавалося, що всі в вагоні подивилися в його бік — йому неясно пригадалося, що радіо вчора заповідало добру погоду — і, не чекаючи зупинки, він сплигнув. Авта загальмували і дали йому перейти вулицю.

Погода, показавши характер, заспокоїлась, і кроки Д. стали певнішими. Біля газетного кіоску він зовсім підбадьорився і обережно залишив портфель. Але позбутися портфеля йому так і не вдалося. Його догнав клітчатий добродій і з посмішкою: „добро в людині тріюмфує”, повернув „забутий вами портфель”.

На щось дотепніше Д. не міг спромогтися. Він заглибився в себе, люто перебираючи всякі способи, і нічого не знаходив. Він, навіть не помітивши того, зупинився на розі, де пахло ванілею, і довго стояв, не бачачи, як скла проїжджих авт підхоплюють його відображення і везуть у безвість. Але вони не могли висмикати з Д. всі відображення.

На башті годинник бив чверть, коли Д. прийшов на службу. За крайнім столом вже сидів його колеґа й писав. Д. привітався, сів, замкнув портфель у бюро, вийняв з шухляди акти

в брунатовому зошиті і розправив лікті. Але зосередитися на стовпцях з рахунками не міг. Вони в нього на очах потягалися. Добре, що колега сидів далеко.

Д. тикнув для цікавості пальцем у стовпчик: числа й літери розсипалися. Скачавши кілька найбільших літер у хлібні кульки, Д. став їх ганяти правою рукою по аркуші, затулившись лівою від колеги.

Раптом з бюрка почулося найбезсоромніше цвірінкання; в портфелі, певно, стояла саме добра погода.

— Буде добра погода, — сказав колега, поклавши перо за вухо і підвівшись, щоб підійти до Д. поговорити.

— Я зараз, я... — заклацав зубами Д., рвонувся, змівши на підлогу зайвою частиною тіла акти, ухопив портфель і, переслідуваний здивуванням колеги, вибіг геть.

Так не могло продовжуватися. Д. мусів щось придумати, щоб позбутися погоди. Щоб легше приходили думки, він, подивившись, чи немає поблизу поліція, зліз на телеграфний стовп і став чекати, поки залетить у голову якась підходяща думка.

На дротах горобці здивовано переглядалися, показували на нього пальцями, а один з гурту не витримав і підлетів до Д.

За хвилину вони були вже приятелями.

— Я тебе добре розумію, — говорив горобець. — В дитинстві зі мною трапилось щось подібне. При першому леті я так невдало підстрибнув, що приклеївся до неба. Це був страшний удар для моїх батьків. Мене пізніше відірвали, але шматочки неба досі ще лишилися на крилах, тому вони трохи сині. Це мені, правда, не заважає, хоч і могло мати дуже руйнуючий вплив на мій внутрішній спокій. Бувши...

Тут Д. прийшла в голову така думка, що він злетів вниз, не встигши навіть попрощатися з горобцем. Д. біг, не бачачи перед собою нічого й не чуючи, як горобець кричав йому щось услід.

Влетівши в свою кімнату, Д. врився головою в подружжя метеликів і, сплнучи від метеликового пилу, схопив обценьки і помчав вулицями, перевулками, стежками на околицю міста, в ліс.

Пеньки виробляли туман. В тумані ходили доісторичні потвори; декотрі з них ставали часами схожими на корів.

Перед Д. на гілці орішника надувалася крапля, щоб упасти на нього, але перестаралася і, не витримавшись, звалилася на мурашку, що кілька кроків перед Д. перетинала дорогу. Му-

рашка в краплі, як у криноліні, пробувала звільнитися від незвичайного одягу.

Д. поставив портфель на землю, розкрив його і, націлившись обценьками на погоду, вхопив її мертвою хваткою. Погода заперхала, засичала і мало не відкусила Д. пальця. Він ударив її зверху кулаком і витяг. Опинившись на повітрі, погода втратила рівновагу і розвіялась.

По лісу пішла тріскотня. У криноліні мурашки почало лопатися світло.

У портфелі від дощів і сонця трохи потріскалася шкіра і виросла тоненька травичка. Від часопису лишилося кілька розмоклих клаптів. Бутерброд з'їли пташки.

Д. витрусив рештки кришок, витер кишеньковою хусточкою сліди погоди і, ніжно притискаючи портфель, пішов полохливою доріжкою, вперше за все життя, по гриби.

ДЕМОН

Д. замкнув на ключ двері, поправив ногою перед порогом підстилку і, начепивши шнурок собаці на ошийник, повів його нагулювати.

У сквері від світла світляків блищали, як мідні гази, дерева. Чадила липа, і по доріжках поскрипували, зручно розмоцуючись, холодні камінці.

Д. відпустив собаку і, зупинившись перед стовпом з афішами, вийняв електричний ліхтарик. На стовпі не було нічого нового. Д. сховав ліхтарик, сів на край тротуару, на черевик йому спустився світляк. Д. взяв соломину і став пильнувати, щоб він не впав з начищеного черевика. Потім йому набридло, він кинув соломину і вдарив великим пальцем по черевіку. Світляк сковзнув по черевіку, зірвався й полетів.

Приємно було сидіти, нічого не думаючи. Матерія думок десь у глибині снувала, але в думки не згущувалася і заникала, не встигнувши навіть оформитися. Раптом Д. виразно почув на карку чийсь погляд. Він обернувся, і його очі зустрілися з очима афіші.

— Твій приятель, — сказала афіша, — попросив передати тобі, щоб ти прийшов до нього.

го. Він має день народження і хотів би тебе бачити.

— Хіба він тут?

— Так, він знову змінив фах і влаштувався тепер мити вулиці. Він зараз у гаражі, куди звозять машини, що миють вулиці. Я тебе туди поведу.

— Це мене дуже тішить, — сказав Д. — Лише я мушу відвести додому собаку, бо в твоїй присутності він ще може заговорити, а собаки, що говорять — непристойність.

— Добре, — погодився афіша-демон, — я почекаю.

В усьому гаражі горіло світло, відбиваючись на цистернах авт. Гараж був великий і чітко відбивав кроки. Майже при вході на цистерні авт з піднятими щітками, що миють вулиці, сидів приятель Д. з малим товариством вже добре напідпитку. На цистерні стояв ряд пляшок, валялись огірки, викачані в тістечка, млинцями нарізана шинка, бутерброди з оселедцями.

— Друзі! — вигукнув приятель, побачивши Д. з демоном, — як я радий, що ви прийшли. Наливайте їм, і нехай вони п'ють, — сказав приятель до своїх колег і підвівся, щоб виголосити промову. Колеги налягли йому на ноги, щоб він не впав з цистерни, і він почав.

— Друзі, перш за все вип'ємо за авто, на якому сидимо. Нехай живуть авт, що чистять вулиці. — Він зупинився, коливаючись, але друзі тримали його міцно за ноги, і впасти було ніяк. Потім продовжував: — Наше століття, століття Геростратів. Гонитва за вічністю усіма способами. Тепер ви не знайдете жодної людини, що не слабувала б на цю хворобу. Наше століття, як пес, скигнить за вічністю, але воно втратило віру у вічність, що поза людьми. Тому воно шукає вічності в людях, яка згине щойно з останньою людиною. Єдиний спосіб вічності. Тому я вибрав собі це почесне ремесло: чистити світ від Геростратів. Нехай живе авто, що вичищує їх з світу.

Демон вже встиг напиться і реготав з Д., що був не менше від нього п'яний.

Десь о третій годині ночі п'яне товариство опанувала така веселість, що гараж став їм тісний, і вони, набравши цистерну води, поїхали серед ночі мити вулиці. Автом правив один з учасників, і воно їхало по тротуарах, упоперек майданів, бризкаючи щітками аж наверх цистерни, де сиділи приятель Д., демон і Д. і стріляли порожніми пляшками на зорі, вважаючи їх за кеглі. Єдиного поліцая, що трапився їм на дорозі і щось від них вимагав, вони напоїли, і він найретельніше з усіх кидав

пляшками в зорі, запевняючи, що він позбиває їх до однієї. Час від часу вони зупиняли авто, усі довго злазили і дивилися, чи щітки добре вимили вулицю. Щоб краще пересвідчитися, тикали пальцями в брук, читали щіткам догани, потім викачані, мокрі залазили в кабінку й на цистерну, їхали, набирали води, і знову веселе товариство, дико бризкаючи щітками, несло по місту. А коли зійшло сонце і загриміло по дахах, мешканці, вихилившись з рожевих вікон, побачили таку картину: авто заїхало серед площі на квітник. Частина друзів хропла, лежачи на цистерні, друга, звисаючи з кабінки, а щітки, що їх вони забули вилучити, виливши всю воду, продовжували ошаліло бурувати клямбу. Навколо на асфальт летіли земля й квіти. Нарешті щітки, вибурувавши клямбу, глибоко в'їлися в землю і лише глухо тремтіли.

Минув тиждень. Д. був заклопотаний службовими справами. Він пообіцяв відвідувати демона, але потім забув. Він мав стільки праці, що виводив собаку лише за ворота, чекав, поки той нагуляється перед будинком, і всю ніч чулося, як Д. друкує на машинці.

Д. був зразковий квартирант, тому господиня після довгих вагань і кількох безсонних ночей вирішила, якщо він, зразковий квартирант,

друкує і ніччю, то певно так і мусить бути, і купила собі ватні навушники. Її приклад наслідували всі мешканці дому, і порозуміння відбувалося на мигах.

За кілька днів Д. скінчив роботу на машинці, і вночі стало тихо. Але за цей час мешканці будинку так призвичаїлися до ватяних навушників, що тепер рішуче відмовилися їх скидати.

На першому поверсі посватали на мигах дочку годинникаря за молодого лисого службовця з другого поверху. Виводячи собаку на прогулянку, Д. бачив, як молода йшла в білих навушниках, окулярах і громовідводах. Вони їй дуже личили.

Д. був єдиною істотою в будинку, що не носив навушників. І хоч він і спричинився до цього винаходу, всі стали його цуратися саме тому, що Д. не носив навушників. Він став для них якимсь нижчим сотворінням, якому не було місця між людьми з навушниками, і його стали виживати.

Почалося з господині. Прийшовши на кухню снідати — Д. харчувався в господині, — він побачив, що нема склянки з молоком, яке він щоранку пив. Д. дав їй гроші, думаючи, що забув заплатити наперед. Господиня взяла гроші, поклала їх собі у живіт і сказала, що люди, які п'ють молоко, здатні на всякі підлоти.

— Я хочу, щоб було молоко! — заверещав Д. Господиня, поправивши навушники і показавши на мигах, що від випарів землі корови за ніч перетворилися на вельосипеди і зникли, грюкнула дверима.

Несподіванки зростали з кожним днем. Скоро після випадку з молоком у Д. зникли щітки до взуття, і він мусів іти на працю в нечищених черевиках. За це шеф при колегах зробив Д. зауваження. „Сьогодні службовці прийдуть у нечищених черевиках, завтра вони когось уб'ють, а післязавтра, не дай Боже, і мою фірму розвалить“, казав він.

Потім зникли й самі черевики, і Д. мусів ходити босий. Добре, що шеф кудись поїхав і нікому було звільнити Д. з праці. Але шеф скоро повернувся, і Д. опинився на вулиці.

Тепер він весь день ходив по місту, залицявся до перекупок, які охоче годували його пиріжками і квашеними яблуками, думав про високі матерії, а вночі навшпиньки — у нього ще не було заплачене помешкання — пробирався до своєї кімнати.

Прокинувшись якось пізніше, ніж завжди, Д. згадав про афішу-демона. Йому було аж незручно, що він міг про нього забути. Д. почухав об подушку спину, притримуючи підборіддям

ковдру, щоб не сповзла на підлогу, і зрадів. Маючи приятеля демона, можна було не хвилюватися за майбутнє.

Д. зірвався з ліжка, протанцював готентотський танець, стукаючи п'ятками по підлозі, перед кактусом, який господиня поставила колісь до його кімнати, „щоб було затишно“, кинув господині повітряний поцілунок і, переплигуючи по чотири східці зразу, полетів униз.

У сквері робітники, пританцювуючи в такт польки, — на доріжці стояв грамофон, — ясно-червоними ножицями підрізали кущі, інші, ходячи на руках і, тримаючи ногами граблі, розчищали доріжки. Д. обійшов увесь сквер, але стовп з афішами зник. Д. спитав у робітників. Вони не знали і почали намовляти Д. краще розважатися з ними. Д. чемно відмовився і побіг у місто, щоб побачити там афішу. Але в місті не було жодної афіші: був понеділок, і афіші були зчищені з стовпів.

Пізно увечорі, коли Д., переставляючи руками ноги, що не хотіли рухатися від втоми, повернувся додому, на столі підпертий попільницею стояв лист, заадресований незнайомою рукою.

Вельмишановний пане Д., стовп з афішами, що стояв у сквері, сьогодні

о 7 годині 35 хвилин ранку збожеволів і мусів
бути відвезений на смітник.

З пошаною

Бумба-Бар

7875 по полудні

2 вентилятори

На кожному стільці, що крутяться

Негрський концерт

Співає Ріно-Бразіліяно

7979 приходити без облич

ПОДОРОЖ (2)
На трамвайній зупинці Ді був сам. Ще мусів
прийти в останній нічний трамвай, і Ді чекав.
Додому йому треба було лише перейти парк,
повний мікроскопічних пахоців і тонів, тепер
там цвіли липи, поля дикого часнику, кущі, але
йому не хотілося рухатися. На трамвайних
рейках лежав соковитий місяць.

Нарешті трамвай прийшов і переїхав місяць.
Стало світліше. У вагоні, крім кондуктора, ні-
кого не було. Ді привітався. Кондуктор вихи-
лився подивитися, чи немає на зупинці ще ко-
гось. Не було. Потім потягнув за шнур, що за-
дзеленчав в усіх напрямках, зачинив двері і,
сівши на лаву, став весело роздягатися.

— Раджу й вам поспати, сон ніколи не шко-
дить.

І протягнувшись на лаві, він захропів.

— Почекайте! — вигукнув Ді, добре розумі-
ючи недоречність свого вигуку, бо кондуктор
уже спав, — що це має означати? Чуєте? Чорт!

Ді стусонув кондуктора раз, другий, але той
спав. Ді стало соромно бити сплячого. Кондук-
тор спав, відкинувши від себе руки, що на по-
воротах зловісно розхитувалися. Ді здавалося,

що вони кожної хвилини можуть відірватися від кондукторського тулуба. Д. було неприємно дивитися на ці важкі руки, і він підтикав їх під кондуктора. Світлий пух на щоці кондуктора рівно підіймався й опадав. Д. обійшов кондуктора, пом'яв великим пальцем собі ніс, сів на протилежну лаву і притулився до вікна. У скло тикалися потворні алюмінієві метелики. Знадвору з біблійної тьми сунуло пружке, як гума, нагріте повітря. Трамвай так близько їхав повз чийсь вікна, що збив з підвіконня кота. Якась бабуся вихилилася з вікна і посварилася п'ястком їм услід.

Коли трамвай уїхав на автостраду у потік авт, Д. відчув, що він котиться м'яко, ніби на кулях з тіста. Йому хотілося спитати, чому вони їдуть автострадою, але кондуктор спав. Поволі від колісання й світла зустрічних фар у Д. обважніли повіки й почали тиснути йому на білки. Потім видавили з чоловічків відбитки предметів, що впали на підлогу і сплющилися в безформне.

Його розбудив кондуктор. Приїхали. Д. виліз на площу, з усіх сторін заставлену, як меблями, будинками, що, сходячись угорі, утворювали небо. Єдиною світляною плямою був літній ресторан серед площі. Доріжка до ресторану, на яку падало світло, була посипана зер-

нистим піском, на якому було видно сліди мушель.

Кондуктор скачав трамвай, як ганчірку, і поклав собі до кишені.

— Порядок, — посміхнувся він до Д.

— Що це має означати? — спитав Д.

— Нічого особливого, ви в пеклі.

— Що?

— Ви в пеклі, — сказав кондуктор.

— Може ви скажете, що я — не я, а Соломон?

— Ні. Бо Соломон — я.

Д. сів на доріжку і зареготав. Він робив це довго й з насолодою, а кондуктор мовчки стояв біля нього і чистив паличкою зуби. З напіввідчинених дверей ресторану падало на них костребате світло.

— Я шукаю людей з призначенням, — сказав нарешті кондуктор, — і мені здається, що ви саме така людина. Думаю, що ви мені таки допоможете. Я вам здаюся симпатичним?

— Так, — нерішуче мовив Д.

— Над дверима ресторану є вивіска, на якій лише одна літера, яку треба домальовати.

Вони підійшли ближче, і Д. побачив на вивісці величезне недомальоване А.

— Домалюйте її.

— Покличте першого-ліпшого, і він вам домалює.

— Усі люди, що тут перебувають, є перші-ліпші. Вони пробували це зробити, але, на жаль, їх старання були марні. Літеру не можна домальовати.

— То лишть її. Чому ви надаєте цьому такого значення?

— Річ у тому, — мовив кондуктор, розкитуючи один зуб, — що ця вивіска втілює моє життя. Якщо вона буде домальована, я умру — саме цього я і бажаю.

— Ви що — Каїн? Добре, що ви мені сказали. Я ще не був нічим убивцею і не бажаю бути.

— Це не вбивство, коли я сам цього прошу. Ви мені зробите велику послугу. Я прагну цярєвтілення і не випущу вас звідця, поки не погодитесь. Лишаю вам час подумати над цим.

Можеш собі чекати, скільки завгодно, подумав Д., на вбивство мене не намовиш. Але він нічого не відповів і мовчки пішов за кондуктором.

В ресторані від диму обличчя присутніх хиталися до стелі, як вода. За шинквасом три чоловіки грали на цитриновожовтих контрабасах. Біля бару кілька пар танцювало.

Кондуктор сів за столик, де у вазоні росла

оката риба, і замовив собі обід. Д. перед тим уже їв і попросив собі лише склянку пива.

Коли Д. трохи призвичаївся до оточення, він побачив у глибині ресторану залізничу станцію з потягами і контролерами. Тут не так уже й погано, вирішив він собі.

— Ми зараз підемо туди, — сказав кондуктор, махнувши серветкою в глибину, — і ви лиштесь там. А завтра я вас знову відвідаю, ви мені дуже подобається.

Він згорнув кришки з скатертини, кинув їх риби в рот і повів Д. в глибину, де починався вокзал.

— Тут я мушу з вами попрощатися. Тож до завтраго.

По тому, як тримали буфери, можна було подумати, що вокзал — увесь світ і що поза ним нічого вже не існує. Щохвилини прибували й відбували потяги, все снувало сюди й туди, і це робило враження, ніби тутешній всесвіт починає на вогненному вулкані. На дахах багатьох вагонів навішана на патики сушилась білизна. На одному такому даху сидів старий і парив у цебрі ноги. Побачивши Д., він привітався і поманив його до себе на дах. Д. підійшов ближче.

Мій батько, — сказав старий, показавши мокрою ногою на молодого чоловіка, що лежав

уздовж даху також під білизнаю, спершись на лікоть, — не хоче зі мною розмовляти, а мені без співбесідника сумно. Добре йому, коли він народився двадцять дев'ятого лютого і тому за чотири роки старіє лише на один рік. Таким чином, як ви бачите, він ще зовсім молодий, а я, його син, старий і немічний. Мій батько ледацюга, дивіться лише, як він сміється з моїх слів. В порівнянні зі мною він вічний, і він вважає, що це поважна причина, щоб не шанувати свою власну дитину. Що йому. Закону на нього нема. Він зараз кудись завіється, а я знову лишуся сам. Ходіть до мене.

Але Д. подякував за пропозицію і пішов далі. Скільки він не йшов, скрізь були самі плятформи. На деяких з них були сади, де публіка ловила метеликів, або басейни, де ловили рибу. На цямрині стояли чоловіки і тримали за ноги тих, кого вони, як залізні колоди вставляли в воду, щоб ті руками ловили рибу. Потім на одній плятформі Д. побачив двох чоловіків, з'єднаних між собою жувальною гумою. Вони стояли на кінцях плятформи, шалено жуючи гуму, щоб зменшити між собою віддаль. Але як лише вони дожовувались один до одного, вони чхали й знову розліталися на кінці плятформи, не досягнувши братерського єднання. Д. дивився на них, поки йому не заболіли очі.

Було жарко, і Д. хотілося вже перепочити. Він зауважив, що плятформи нарешті зникли, і перед ним, скільки сягало око, лежала чавунна рівнина. Рівнина була така розпечена, що крізь неї, як крізь скло, видно було, як знизу в її поверхню бухали довгі ключі вогню. Повітря пахло мигдалем і сонцем, лишаючи на язиці металевий присмак. Збоку біля Д. висіла стара таблиця:

Увага! з уваги на світову гармонію

Ходити і стояти

Заборонено

Тут

Д., трохи перепочивши, повернув назад. Йому здавалося, що він повернув у той напрямок, звідкіля прийшов, але побачив перед собою базар, повз який, як він добре пригадував, не проходив. Може, в них тут усе пересувається, як на механічній сцені, і я не зрозумів таблиці, подумав Д. Поки він це думав, його обступили продавці. Вони бігли за Д., несучи перекинені через плече килими, везучи будки з товарами, і вимагали, щоб він щось купив. При тому вони вимахували пляшками з мінеральними водами, каструлями і біржовими акціями. Пересвідчившись нарешті, що Д. не звертає на них уваги, вони раптом відпали від нього і побігли шукати нового покупця. Лише один дуже за-

тятий продавець крокував за Д., благаючи купити громовідвід проти поганих снів. Д. запевняв продавця, що йому, Д., ніколи нічого не сниться, а коли щось і сниться, то це — райські сні. Але продавець відповідав, що з боку Д. дуже нерозважно покладатися на якість снів. Бо якщо він досі не мав поганих снів, це зовсім не означає, що він їх і в майбутньому не матиме і що добре було б потурбуватися заздалегідь, бо він, продавець, не стільки зацікавлений продати свій товар, — хай Д. не думає, що в нього немає покупців, — як зробити Д. добро.

З Д. лився піт від цієї балаканини. Він почував: ще трохи — і він зімліє. Тоді побачивши кіоск де продавали морозиво, Д. підійшов і купив собі порцію. Постановивши, що сидітиме, поки продавець не відчепиться, він сів на зелену лавку, що стояла біля кіоску, і вдарив її спереєрдя ногою.

Лавка стріпнула крилами, яких Д. досі не помітив, — він так і застиг з піднятою до рота вафлею морозива, не чуючи, як воно розтає і стікає вниз до руці — лавка стріпнула крилами і понесла Д. в небо.

ВОВНА

Д. знав, що так буде. Йому не можна було хвилюватися. Після грипи у нього від хвилювання йшла з носа спочатку кров, потім вовна. І тепер він так розхвилювався, шукаючи запальничку — скільки разів він казав, щоб не чіпали його речей, — що вовна йшла без упи-ну, а йому треба було на роботу.

Дітям Д., — хлопчикові, ще в нічній сорочці з відірваним верхнім гудзиком, і дівчинці, що мала, як і брат, повні руки щенят, — це дуже сподобалося. Вони й раніше бачили, як у батька йшла вовна, але стільки вовни вони бачили вперше, і це було так гарно. Вовна йшла товстими кільцями, пухкими, як щенята, що їх кинули на підлогу. Дітям було не до щенят. Вони побігли, штовхаючи одне одного, за ножицями, принесли їх і підскакуючи навколо Д., кинулись обрізати вовну. На галас прийшла жінка Д., що вже поралась на кухні готуючи сніданок. Вовну обрізали, але нова йшла, не припиняючись, а Д. мусів іти на працю.

Жінка раптом згадала, що в них був саксофон — дядько по матері грав на саксофоні. Діставши інструмент з комори, вона почистила його, продула, і саксофон зазвучав, виплюнув

ши з своїх надр виводок мишенят, що досі жили в ньому безтурботно. Коли Д. одягнувся, вона обережно засунула йому інструмент за пояс під камізельку, щоб тримався, коли в трубу йтиме вовна. Потім, обстригши востаннє погік вовни, положила в кишеню Д. ножиці і, порадивши йому тримати голову з більшим нахилом, щоб вовна йшла в трубу, причинила за ним двері.

Д. зійшов із сходів з схиленою головою, намагаючись робити вигляд заклопотаної людини. Саксофон давив на шлунок. Д. надув живіт і відсунув інструмент трохи набік. Стало краще. Тоді Д. привітався з кількома знайомими і глянув на сонце. Було ще рано.

Д. зупинився, чекаючи, поки дадуть пішоходам зелене світло, щоб перейти площу, і від нічого робити став дивитися на небо. Воно віщувало спеку і було сине, як новий купальний халат, який Д. придбав минулого тижня. Добре було б мати халат з вентиляторами. Д. захотілося купатися. Він згадав, що обіцяв позичити свій халат колезі, який їхав у відпустку (Д. також візьме цього літа відпустку і проведе її з сім'єю біля води. Вони з жінкою візьмуть на вельосипеди дітей, шатро в них є, отже й зайвих витрат не довелось б робити), але вертатися за халатом Д. не хотілося. Авта нарешті зу-

пинилися. Всі їдуть за місто купатися, думав Д., вишукуючи між автами вузькі проходи, обходячи їх, петлюючи, і, вже побачивши тротуар, він раптом вирішив, що незручно не позичити колезі халата, ще подумає, що Д. його шкодує. Він рішуче повернувся назад і впав.

Ще вітаючись з знайомими, а потім розглядаючи небо, Д. не помітив, що коли він підвів голову, вовна, висмикнувшись з саксофона, попливла під камізелькою без упину і, поки Д., петлюючи, переходив площу, обплутала всі авта так, що тепер, коли поліцей дає автам зелене світло, авта, рушивши, повалили Д., але їхати не могли. Д. лежав, кричачи від болю, і не міг підвестися, щоб витягти з кишені ножиці й обрізати вовну, що єднала його з площею. Авта смикали його в усі боки, ззаду натискали нові, рух був закоркований, ревли сирени, все було в вовні і не могло зрушитися. На тротуарі зібрався натовп.

Раптом з публіки вискочила людина, відтяла у Д. з-під носа вовну, схопила Д. в оберемок і побігла.

— Я вам дуже вдячний, — сказав пом'ятий Д., коли добродій поставив його нарешті на землю і покликав таксі.

— Я вам дуже вдячний, — голосніше повто-

рив Д., баначи, що добродій не рухається. — До побачення.

— Я фабрикант вовняних виробів, — закричав добродій, — став би я вас красти заради вашої подяки. Ви — мій масток! — і він пхнув Д. в таксі.

— У мене жінка діти! — майже плакав Д., — вони помруть з голоду без мене.

— Я не звір, — сказав фабрикант, — я посилятиму вашій родині грошей, навіть більше, ніж вони потребуватимуть, та й вам буде в мене краще, ніж будь-де.

Д. мовчав. Вирватись від фабриканта, принаймі зараз, було неможливо. Від хвилювання він не помічав, куди його везуть. Лише коли перед брамою фабрикант відпустив таксі і відкрив у брамі малі двері, запрошуючи Д. заходити першим, Д. побачив, що він на околиці міста. Фабрикант взяв його за руку, як малу дитину, і повів через двір, де в баюрах лежали свині й неохоче дивилися на прибулих, в будинок, прибудований до фабрики з єдиним вікном в чийсь овочевий сад. Фабрикант гукнув робітників. Він велів їм пробити в стіні діру, щоб вовна з носа Д. йшла безпосередньо в фабрику на варстати, устаткувати для Д. кімнату і, почекавши, поки все було зроблене, залишив Д. Д. сидів у затишній кімнаті в м'якому патрі-

ярхальному кріслі, підлога була застелена пухкими, як гусенята, килимами, біля стін на висувних полицях стояли книги, які Д. міг досягнути рукою, не встаючи з крісла, пляшки з наливкою, овочі, м'ясні й солодкі страви — фабрикант велів принести все можливе, щоб Д. не нудьгував. Він боявся, щоб від нудьги не перестала йти вовна. Д. сидів, прислухаючись, як за стіною приглушено гудуть варстати, що переробляють його вовну, і сумував. Його відвідував лише фабрикант, але пізніше й він перестав заходити до Д. У фабриканта були свої турботи. Його підприємство завдяки живому джерелу вовни дуже розрослося. Цьому сприяла ще одна властивість вовни Д.: вироби з неї заспокоїливо діяли на людей, що носили з неї будь-яку річ. Міські жартуни дарували найлютішим ворогам шкарпетки з такої вовни і потішалися, коли вороги, обіймаючись і цілуючись, ходили по місту. Вовна діяла заспокоююче й не тільки на людей. Домптери купували з такої вовни ошийники для особливо лютих тигрів і левів, і від її дотику леви ставали лагіднішими від немовлят. Один винахідливий директор цирку почав навіть перед і після циркових вистав за низьку ціну випозичати таких левів. З ними можна було фотографуватися або водити їх гуляти, замість псів. Фабрикант помі-

тивши такий успіх свого товару, почав пресувати вовну в пілюлі і продавати їх, замість амулетів. Їх можна було носити на шиї або ковтати, як кому бажалося. Успіх вовняних пілюль був надзвичайний.

Але конкурентам фабриканта це не давало спати: їх підприємства горіли. Вони різними засобами обмовляли вовну суперника, шкодили, де й як лише могли — для них це було питанням життя й смерті, — але всі їх зусилля не приносили бажаних наслідків. Нарешті вони, довідавшись якось через своїх агентів про Д. і не знаходячи іншого способу знищити свого конкурента, найняли вбивцю, щоб знищив Д.

Д. нудгував і пив вино, коли вбивця, видавивши простиралом, намазаним тістом, щоб було тихо, вікно, перекинув ногу в його кімнату.

— Ненаглядний мій! — закричав Д., побачивши вбивцю, що ліз через вікно, і, боячись утратити свого єдиного відвідувача, він так зрадів, що, перш ніж убивця встиг зорієнтуватися, що сталося, Д. подав йому пляшку вина, з якої сам щойно пив:

— Хороший мій! Швидше йдіть сюди! Пийте, тут все є! — вигукував Д.

Убивця, уп'явшись круглими очима на Д., як заворожений, покійно приложився до пляшки,

а за годину вони клялися один одному у вірності до могили.

Конкуренти, бачачи, що вбивця не повертається, а вовняні товари фабриканта вже майже витиснули всі інші, підкупили ще одного вбивцю і, коли й той не повернувся, ще кількох.

Скоро в Д. зібралось коло десятка вбивць. Не бажаючи будь-коли повертатися назад, вони пили вино, смакували наливки, їли — навіть на підлозі і між книг валялися смажені гуски — і час від часу грали по черзі на саксофоні. Так минув деякий час.

Одного дня Д. прокинувся раніше, ніж звичайно. Його приятелі ще спали, надворі світало, і за вікном заливалися птахи. Д. повернув голову до світла і побачив, що в нього вовна більше не йде. Він гукнув своїх приятелів, але з них ніхто не обізвався. Тоді Д. підвівся з крісла і виліз через вікно, яким лазили до нього вбивці, в сад, але йти не міг, ніби разом з вовною з нього вийшла душа. Вночі була гроза, і в саду в калюжах відбивалися хмари метеликів. Д. ліг на рожеву траву і закрив очі. А коли відкрив їх знову, то побачив перед собою творця, що, звисивши ноги з небесної брами, грав на саксофоні.

ПРОЛОГ ДО СИНЬОЇ БОРОДИ

Сусіди Синьої Бороди казали, що в нього була така гарна блакитна борода, що він кожного дня заглядав, чи не сяють в ній зірки. А що він так часто заглядав, то якось і дійсно зауважив, що в його бороді сяють зірки, ходять місяць, сонце та інші планети. Це так вплинуло на Синю Бороду, що він одружився. Він уже давно мав намір одружитися, тільки ніяк не міг досі відважитися. Синя Борода жив на околиці міста в своєму власному будинку, придбаному за роки праці. Будинок був обсаджений жоржинами і трояндами, на трядках вистигали кріп і помідори, і на великій яблуні, що росла серед городу, два рази на день співали шпаки.

Сусіди любили Синю Бороду. Він був доброю, тихою і неспіливою людиною, і сусіди раділи, бачачи його вдоволеним. А Синя Борода був дуже вдоволений. Вони разом з жінкою ходили тепер удвох навколо жоржин, оповідали одне одному сни, їли однакові страви і навіть зовнішньо все більше ставали схожими одне на одного. Та їх родинному щастю не судилося бути довготривалим.

Якось після обіду, коли Синя Борода задрімав, його дружина, задивившись на блакитну

бороду, захотіла виїняти звідтіля сонце. Вона занурила в бороду руку і згоріла.

Синя Борода був невтішний. Він тинявся по тихому будинку, і навіть борода не тішила його. Переболівши втрату, він замовив для своєї бороди футляр, який був пофарбований на його бажання в блакитну фарбу і замикався на ключ, щоб не випало з бороди якесь світило і не спалило його самого. Синя Борода став тепер обережним. А раз на тиждень знімав футляр, провітрював бороду і дозволяв сусідам безкоштовно дивитися на неї. Синя Борода був дуже гордий, що в його бороді можна було побачити все світ.

За деякий час Синя Борода одружився вдруге. Футляр його бороди замикався на ключик, ключик в найгіршому випадкові можна було десь ховати, і він вирішив, що тепер у нього досить життєвого досвіду, він зуміє зробити своє родинне щастя довготривалим. Але цього разу не минуло й трьох днів, як дружина Синьої Бороди, зацікавившись футляром, нарешті примітила, де він ховає ключик, і, коли він заснув, відімкнула футляр. Її доля була така, як і першої жінки.

Сусіди Синьої Бороди не могли дивитися, який він був пригнічений. І вони вирішили допомогти йому. Допомога полягала в тому, що

вони, не питаючися згоди у Синьї Бороди, перебрали в свої руки справу його одруження. Вони примушували його одружуватися, сказавши йому, що це триватиме доти, поки не знайдеться жінка, яка б не цікавилася ні футляром, ні ключем, ні бородою. Що при цьому жінки гинули, їх не хвилювало. Синя Борода пробував протестувати, врешті-решт це його приватна справа і він теж має право голосу. Але його й слухати не хотіли, суворо відповідаючи, що Синя Борода не знає життя. Він плачучи запевняв сусідів, що йому не треба дружини. Раніше він жив самотньо і тепер знову бажає повернутися до самотності. Та сусіди чи не вірили йому, чи занадто захопилися думкою допомогти Синій Бороді — ніхто не ставився поважно до його бажань. Тоді Синя Борода став крадькома умовляти жінок не одружуватися з ним, розповідаючи їм про долю попередниць і про бороду, що спричинила стільки нещастя, але це мало протилежні наслідки. Після таких розмов навіть одружені жінки кидали своїх чоловіків, і біля будинку Синьї Бороди день і ніч стояв натовп жінок, що голосно бажали вийти за нього заміж. Ні одна жінка не могла встояти перед чарами блакитної бороди, і це ще більше його пригнічувало. Синя Борода мав дуже добре серце і болів тим, що навколо нього

діялося. І одного дня, коли він помітив, яка в нього знову гарна молода дружина, його серце не витримало. Він узяв у газету рушник і щітку до зубів і, почекавши в канаві, поки буде ніч, подався левадами до залізничної станції. На левадах млинцями лежали місяці. Трава рипіла від свіжости, під ногами співали птахи, і спів їх, як живі обрубки, сіпався в повітрі. Синя Борода ніс у руці футляр, борода його легко ворушилася від ходи, і він нічого не думав, дивлячись на непорушні вогні, до яких ішов.

З М І С Т

Народження Ідола (сонет)	5
Купівля Демона	6
Валізи	11
Рай	19
Черевики	25
Термометр	31
Д. і Смерть	35
Кінець діти	39
Подорож	44
Зірка	53
Сусідська дитина	61
Погода	68
Демон	73
Подорож (2)	81
Вовна	89
Пролог до синьої бороди	96